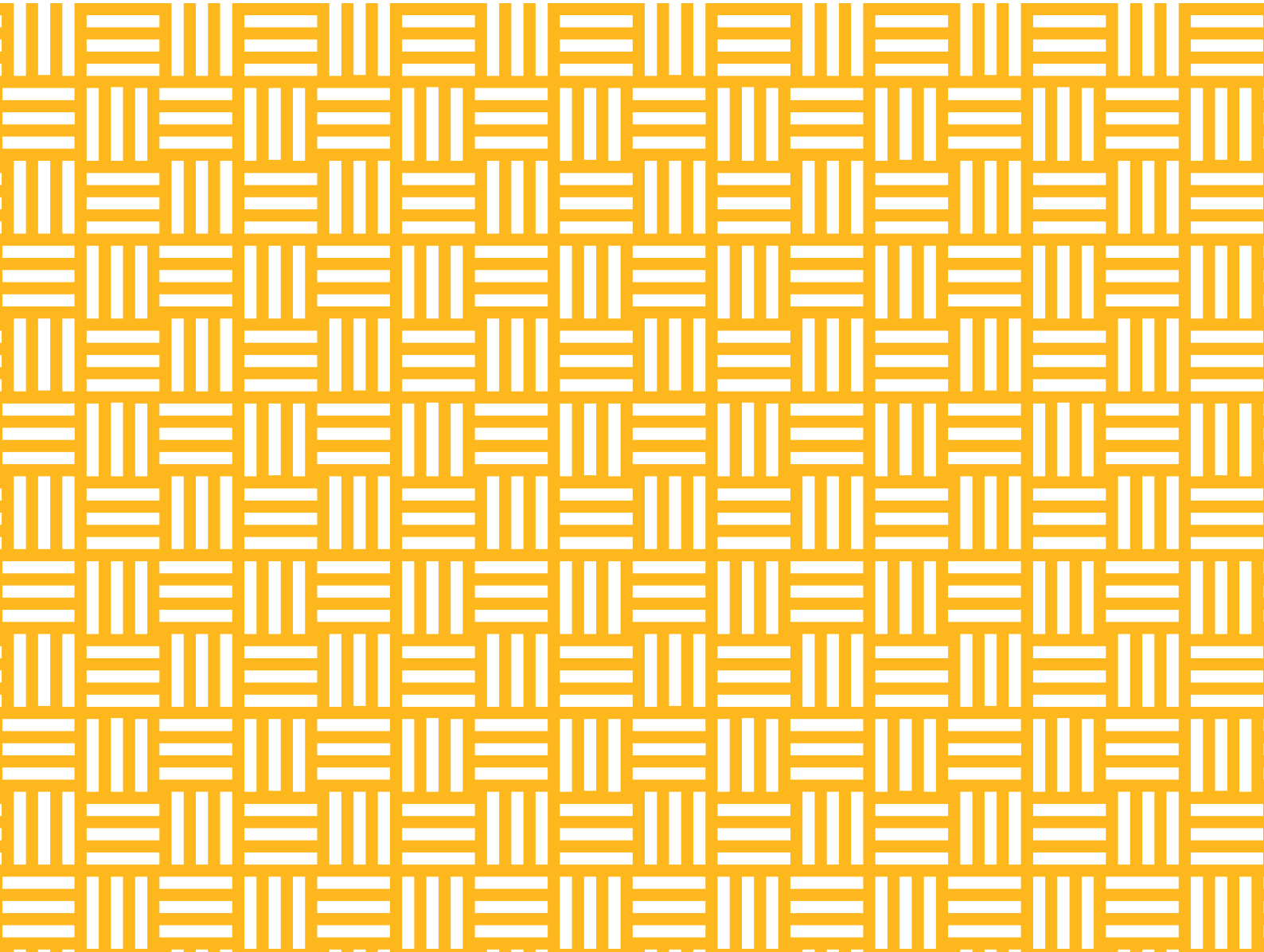




safejournalists.net

**CRNA GORA
Indikatori nivoa
medijskih sloboda
i bezbjednosti
novinara
2020.**



CRNA GORA
Indikatori nivoa
medijskih sloboda
i bezbjednosti
novinara
2020.

Autorke
Marijana Camović-Veličković
Bojana Laković-Konatar

Naslov u originalu

Crna Gora – Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara 2020.

Izdavač

Sindikata medija Crne Gore
Podgorica, 2021.



Autorke

Marijana Camović-Veličković
Bojana Laković-Konatar

Recenzent

Vuk Vuković

Prevoditeljke

Vanja Miličić
Jelena Mitrović

Lektor

Predrag Nikolić

Tiraž

50 primjeraka

Dizajn

comma | communications design

Ova publikacija je urađena uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Sindikata medija Crne Gore i ne odražava nužno stavove Evropske unije.



CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-9922-9-3
COBISS.CG-ID 18025476



| | | | |
|--|----------|---|-----------|
| Pregled i opseg projekta | 4 | B Položaj novinara u redakcijama | 17 |
| Metodološka napomena | 5 | B1 Ekonomska ograničenja novinarske slobode | 17 |
| Uvod | 7 | B2 Nezavisnost novinara u privatnim medijima | 19 |
| A Zakonske garancije | 9 | B3 Nezavisnost novinara u Javnom servisu | 20 |
| A1 Zakonske garancije za slobodu medija i njihovo sprovođenje u praksi | 9 | B4 Nezavisnost novinara u neprofitnom sektoru | 21 |
| A2 Efekat zakona o kleveti na novinare | 12 | B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti | 21 |
| A3 Zaštita političkog pluralizma u medijima | 13 | B6 Položaj žena u novinarstvu | 23 |
| A4 Sloboda rada i udruživanja novinara/ki – pravne garancije i praksa | 14 | C Bezbjednost novinara/ki | 24 |
| A5 Zaštita novinarskih izvora | 15 | C1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti | 24 |
| A6 Zaštita prava na pristup informacijama | 15 | C2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara | 27 |
| | | C3 Odnos pravosuđa prema prijetnjama i nasilju nad novinarima | 28 |
| | | Zaključci i preporuke | 33 |

Pregled i opseg projekta

Peta je godina kako novinarske organizacije iz regiona Zapadnog Balkana (Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Crna Gora, Kosovo i Srbija), uz podršku Evropske komisije,¹ vrše monitoring razvoja medijskih sloboda i bezbjednosti novinara u svojim zemljama. U 2020. godini dvije su države dodatno radile takvu procjenu – Albanija i Hrvatska. Metodologija istraživanja koja je razvijena 2016.² godine doručena je tokom godina kako bi se standardizovao proces prikupljanja podataka i analiza, i kako bi se prilagodio fokus istraživanja razvoju događaja u tradicionalnom i digitalnom medijskom okruženju u zemljama Zapadnog Balkana. Na osnovu ovih standardizovanih istraživačkih alata, novinarska udruženja i sindikat procjenjivali su najnovija dešavanja u svojim državama i uključivali se u različite zagovaračke aktivnosti kako bi unaprijedili političko, zakonodavno i institucionalno okruženje u kome novinari i mediji rade.

-
- 1 U decembru 2019. godine, Evropska komisija odobrila je trogodišnji projekat [Safejournalists.net](#), sa ciljem jačanja nacionalnih novinarskih organizacija u zemljama Zapadnog Balkana da postanu efektivni i odgovorni nezavisni akteri u zagovaranju primjene standarda EU u oblasti medijskih sloboda, sa dugoročnim ciljem unaprijeđenja prava građana na informisani izbor. Ova akcija predstavlja unapređenje prethodnog projekta (Regionalna platforma za zagovaranje slobode medija i sigurnost novinara zapadnog Balkana), i zasnovana je na znanju i iskustvu stečenom u periodu 2016-2018. Projekat je podržan preko Programa za pomoć civilnom društvu i medijima 2018-2019, Podrška regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva, podrška regionalnoj mreži za ženska prava i rodnu ravnopravnost i podrška malim projektima koji promovišu saradnju između zajednica i građana iz Srbije i sa Kosova.
 - 2 Peto izdanje metodologije istraživanja, koje je usvojeno za ovaj zagovarački istraživački projekat razvijen je od strane Snežane Tipevske i Igora Micevskog, istraživača sa Instituta za istraživanje društvenog razvoja RESIS iz Sjeverne Makedonije (www.resis.mk).

Metodološka napomena

Metodologija istraživanja obuhvata tri grupe indikatora razvijenih na osnovu sistematske analize različitih vodiča izdatih od strane relevantnih međunarodnih organizacija.³ Tokom protekle četiri godine prvobitno razvijeni indikatori testirani su i usavršavani kako bi se bavili karakterističkim društveno-političkim kontekstom u ovom regionu i odrazili specifične potrebe i interese novinara u sedam zemalja.

Za prikupljanje i analizu podataka korišten je niz različitih istraživačkih metoda kako bi se odgovorilo na indikativna pitanja vezana za svaki posebni indikator:

- Pregled studija, analiza izvještaja o istraživanju, dokumenata o politikama, strategija i drugih dokumenata;
- Kvalitativna analiza pravnih propisa;
- Prikupljanje i analiza informacija objavljenih na web stranicama javnih institucija i drugih organizacija i tijela;
- Prikupljanje i analiza saopštenja za javnost, obavještenja i drugih informacija koje objavljuju profesionalne organizacije;
- Sekundarni podaci prikupljeni od udruženja novinara i sindikata;
- Dubinski intervjui sa ekspertima, novinarima i donosiocima odluka;
- Fokus grupe sa novinarima;
- Ankete sa novinarima (u nekim zemljama).

Na nacionalnom nivou, novinarska udruženja i sindikat imenovali su nacionalne istraživače kako bi prikupili podatke i napisali narativne izvještaje, koje su potom pregledali imenovani nacionalni eksperti i glavni istraživač. U Crnoj Gori Sindikat medija Crne Gore imenovao je Marijanu Camović-Veličković i Bojanu Laković-Konatar kao nacionalne istraživače, dok je doc. dr Vuk Vuković kao medijski ekspert izabran da izvrši recenziju izvještaja.

Tri grupe indikatora koji su korišteni u procjeni nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara na Zapadnom Balkanu predstavljeni su u tabeli ispod.

Tabela 1: Indikatori nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara

| A. Pravna zaštita | B. Položaj novinara u redakcijama | C. Sigurnost novinara |
|---|---|---|
| A.1 Zakonske garancije za slobodu medija i njihovo sprovođenje u praksi | B.1 Ekonomska ograničenja u radu novinara | C.1 Statistika napada na novinare i nekažnjivost istih |
| A.2 Efekat zakona o kleveti na novinare | B.2 Nezavisnost novinara u privatnim medijima | C.2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara |
| A.3 Zaštita političkog pluralizma u medijima | B.3 Nezavisnost novinara u javnom servisu | C.3 Odnos pravosudnog sistema u vezi sa prijetnjama i aktima nasilja nad novinarima |
| A.4 Sloboda rada i udruživanja novinara | B.4 Nezavisnost novinara u neprofitnom sektoru | |
| A.5 Zaštita novinarskih izvora | B.5 Sloboda novinara u procesu pripreme vijesti | |
| A.6 Pravo na pristup informacijama | B.6 Položaj žena u novinarstvu | |

³ Prilikom razvijanja specifičnog istraživačkog pristupa za zemlje Zapadnog Balkana, sljedeći dokumenti su uzeti u razmatranje: Savjet Evrope: Indikatori za medije u demokratiji; UNESCO: Indikatori medijskog razvoja (MDI) i Indikatori bezbjednosti novinara: Nacionalni nivo; USAID-IREX: Indeks medijske održivosti; Freedom House: Istraživanje slobode štampe/medije; BBC World Service Trust: Afrička inicijativa za razvoj medija; Komitet za zaštitu novinara: Nasilje nad novinarima; Reporterji bez granica: Svjetski indeks slobode medija.

Crna Gora je, po Ustavnom uređenju, nezavisna i suverena država, republikanskog oblika vladavine. Ustavom je precizirano da je Crna Gora građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Oko 620.000 stanovnika i dalje se najčešće dijeli po nacionalnoj osnovi. Prema Popisu stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. godine u strukturi stanovništva, u odnosu na nacionalnu, odnosno etničku pripadnost, Crnogorci čine 44,98%, Srbi 28,73%, Bošnjaci 8,65%, Albanci 4,9%, Muslimani 3,31%, Hrvati 0,97%. Neka od prethodnih istraživanja ukazuju na to da je tip političke kulture u Crnoj Gori mješavina podaničke i parohijalne, sa prilično niskim procentom elemenata participativne kulture. Godinama unazad izvještaji međunarodnih organizacija kao poseban problem ističu postojanje korupcije, posebno na visokom nivou.

Nakon što je tri decenije bila na vlasti, Demokratska partija socijalista (DPS) izgubila je vlast na parlamentarnim izborima 2020. godine. Novu vlast čine tri koalicije, koje su do sada bile opozicione: Za budućnost Crne Gore, Mir je naša nacija i Crno na bijelo. Novina koju su uveli je da je Vlada sastavljena od eksperata, koji nijesu ujedno članovi ili predstavnici partija koje su osvojile vlast. Promjene na političkoj sceni dovele su i do dublje polarizacije medija, koji se sada, po uzoru na ostatak društva, dijele na one koje brane državu i one koji je „napadaju”, odnosno koji žele da je „pripoje” Srbiji. Ogromna polarizacija između medija dovodi i do nadmetanja između medija, ali i do sve većih međusobnih tužbi zbog povrede časti i ugleda, u kojima su traženi značajni novčani iznosi.

Crnogorska ekonomija je, poput drugih zemalja svijeta, pretrpjela velike gubitke tokom 2020. godine i pojave pandemije Covid-19. Prihoda od turizma, kao glavne privredne grane, gotovo da nije ni bilo dok su i ostale grane privrede, poput ugostiteljstva, zbog zatvorenosti cijele države u nekoliko navrata, imale gubitke. Veliki broj medija pretrpio je velike gubitke jer su, prema nekim procjenama, prihodi od oglašavanja smanjeni i do 30%. Vlada je u više navrata pomogla medije u Crnoj Gori, te je tako direktna i indirektna pomoć države medijima bila oko 2.5 miliona eura. Takav vid pomoći je svakako dobar, ali je pružen samo određenim medijima i još nije poznato koliko je medija dobilo pomoć i u kom iznosu. Nažalost, rijetki su mediji koji su omogućili svojim zaposlenima, u prvom redu novinarima, da dobiju dio te pomoći.

U Crnoj Gori je trenutno aktivno 193 medija, od čega je 188 elektronskih medija, a pet štampanih medija. Nakon izmjena Zakona o medijima, Agencija za elektronske medije (AEM) više nije nadležna za vođenje evidencije elektronskih publikacija već je to sada u domenu Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija. Prema podacima o registraciji portala do početka decembra 2020. godine registrovan je 101 portal. Osim toga, registar AEM-a bilježi i šest medija u vlasništvu Radio-televizije Crne Gore, pet lokalnih javnih televizijskih emitera, kao i 16 lokalnih javnih radijskih emitera. Registrovano je i 35 komercijalnih radijskih emitera, kao i 24 AVM operatera. U Crnoj Gori djeluju i dva neprofitna radijska emitera. Nema tačnih podataka o broju zaposlenih u medijima u Crnoj Gori, kao ni o strukturi zaposlenih (broju novinara ili drugih medijskih radnika), a posljednji dostupni podaci pokazuju da u medijima radi 800 novinara. Dostupni podaci iz Zavoda za statistiku – MONSTAT (sada Uprava za statistiku) za 2019. godinu u crnogorskom medijskom sektoru radi 1.432 ljudi.

A1 Zakonske garancije za slobodu medija i njihovo sprovođenje u praksi

Da li zagarantovano pravo na slobodu izražavanja i informacija? Obuhvata li i pristup Internetu? Da li se pravne garancije primjenjuju u praksi? Da li je medijsko zakonodavstvo donošeno u transparentnom i inkluzivnom procesu, uz konsultacije sa relevantnim profesionalnim udruženjima?

U Crnoj Gori nije došlo do promjena kada je u pitanju zakonsko definisanje slobode izražavanja i informisanja, tako da su ove slobode garantovane i one obuhvataju i pristup internetu. U toku 2020. godine došlo je do usvajanja izmjena Zakona o nacionalnom javnom emiteru – Radio-televiziji Crne Gore (RTCG), a nakon dvije godine rada na njemu usvojen je i novi Zakon o medijima. Ova zakonska rješenja nude neke dodatne slobode⁴ ali i nameću obaveze novinarima i medijima, zbog čega su bila na meti kritika medijske zajednice.⁵ Proces izmjena ovih zakona pratila je velika transparentnost i uključenost predstavnika medija i organizacija koje se bave zaštitom slobode izražavanja.

4 „Nijesu, na žalost, prihvaćene sugestije da se zakonom vlasnici medija obavežu na to da internim aktima osiguraju uticaj novinara prilikom izbora glavnog i odgovornog urednika, kao ni sugestije da se ostavi veća mogućnost novinarima da zaštite identitet izvora.“, Duško Vuković, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 17.02.2021.

5 M.M.L.J., „Apsolutna zaštita nemoguća, strah od zloupotreba“, RTCG.me, 30.08.2020, pristupljeno: 22.12.2020, <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/291047/apsolutna-zastita-nemoguca-strah-od-zloupotreba.html>

vanja, ali i sindikata i udruženja novinara. Međutim, ocijenjena je kao „korak naprijed, nazad dva”.⁶ Usvajanje Zakona o medijima pratila je jaka negativna kampanja upravo učesnika radne grupe koji su tvrdili da nijesu usvojena rješenja koja su dogovorena na sastancima, te da se predlažu rješenja koja ne idu u korist novinara i medija⁷, što su podržali i predstavnici međunarodnih organizacija.⁸ Očekuje se da će 2021. godine biti usvojen i Zakon o audiovizuelnim medijskim uslugama (Zakon o elektronskim medijima).

„Korak naprijed je to što su novi zakoni dopunjeni savremenijim odrednicama, za razliku od prethodnih zakona koji su bili zastarjeli. Dva koraka nazad je što su pojedina rješenja sporna upravo zbog mogućih posljedica po slobodu novinara.” Izjava Dragane Žarić, medijske ekspertkinje.

Da li je bilo pokušaja državnih vlasti da nametnu licenciranje ili druge striktno zahtjeve za osnivanje štampanih i online medija? Da li ti zahtjevi prevazilaze puku registraciju firme i poreza?

U toku 2020. godine nije bilo izmjena načina na koji se osnivaju elektronski i štampani mediji, ali je došlo do promjena načina na koji se registruju online mediji, ili internet publikacije. Osim što je jako široko definirano što su to internetske publikacije ili portali, Zakon o medijima (ZoM) propisuje obavezu ovih medija da se registruju kod Ministarstva kulture (odnosno Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija). Do 2020. godine, registar ovih medija vodila je Agencija za elektronske medije (AEM), a sada je za to zaduženo Ministarstvo medija. Ono što još nije u potpunosti jasno jeste da li će taj registar ministarstva biti javan, poput registra AEM-a, jer bi u protivnom to bio odraz nedovoljno jasne vizije i razumijevanja problema vlasništva medija, u prvom redu digitalnih.

- 6 Dragana Žarić, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 26.01.2021.
- 7 Miloš Rudović, Tina Popović, „Dvije godine buke ni oko čega”, *Vijesti.me*, 29.07.2020, pristupljeno: 20.12.2020, <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/455577/dvije-godine-buke-ni-oko-cega>
- 8 Aneta Durović, Lela Šćepanović, „Reporteri bez granica pozivaju Đukanovića da ne potpiše Zakon o medijima”, *Radio Slobodna Evropa*, 28.07.2020, pristupljeno: 20.12.2020, <https://www.slobodnaevropa.org/a/reporteri-bez-granica-pozivaju-%C4%91ukanovi%C4%87a-da-ne-potpi%C5%A1e-zakon-o-medijima/30753698.html>

Da li je bilo pokušaja vlasti da ograniče pravo na pristup Internetu ili da blokiraju ili filtriraju Internet sadržaj?

Nije bilo pokušaja države da nametne neke dodatne obaveze za registrovanje medija, niti da blokira ili filtrira online sadržaje. Ipak, tokom izbornog dana, ali i predizborne kampanje gotovo svi online mediji bili su na meti hakera⁹ i drugih napada,¹⁰ kao i neki sajtovi državnih organizacija.¹¹

Obavlja li regulatorno tijelo svoje funkcije na nezavistan i nediskriminatoran način? Da li se izdavanje dozvola i drugi propisi za emitovanje sprovode na fer i neutralan način?

Pojedine nevladine organizacije i predstavnici medijske zajednice kritikovali su Agenciju za elektronske medije (AEM) zbog političkog uticaja na to tijelo od strane sada već bivše vlasti.¹² Naime, 2020. godinu obilježili su protesti zbog usvajanja osnovnog Zakona o slobodi vjeroispovijesti,¹³ a ovom regulatoru se spočitavalo da je ograničio emitovanje programa televizija Happy i Pink M jer su u svojim programima oštro napadale crnogorsku vlast zbog donošenja tog zakona. Iz AEM-a su, međutim, kritikovali takve navode, ističući da je odluka donesena isključivo zbog činjenica da se u tim sadržajima promo-

- 9 NN, „Sajt Portala Analitika bio meta ozbiljnih hakera DDoS napada”, *Portal Analitika*, 31.08.2020, pristupljeno: 17.12.2020, <https://www.portalanalitika.me/clanak/sajt-portala-analitika-bio-meta-ozbiljnih-hakera-ddos-napada>
- 10 *Vijesti online*, „Portal Vijesti opet meta hakera napada”, *Portal Vijesti*, 18.04.2020, pristupljeno: 17.12.2020, <https://www.vijesti.me/vijesti/tehna/382358/portal-vijesti-opet-meta-hakera-napada>
- 11 Mirjana Dragaš, „MUP: Portal birači.me meta hakera napada”, *Portal Antena M*, 30.08.2020, pristupljeno: 17.12.2020, <https://www.antenam.net/izbori2020/169781-mup-portal-biraci-me-meta-hakera-napada?fbclid=IwAR04OqG0DApGZ8nEZBcq3d8m3HcJtaBKV9PeTv50UjQMpO3bOVdGSINQTFo>
- 12 Centar za građansko obrazovanje, „Mediji u Crnoj Gori: Između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju”, *Podgorica: 2020*, pristupljeno: 27.12.2020, <http://cgo-cce.org/2020/04/20/mediji-u-crnoj-gori-izmedu-zagrljaja-vlasti-i-borbe-za-profesiju/#:YA1up3ZKjU>
- 13 Zakon o slobodi vjeroispovijesti ili uvjerenja i pravnom statusu vjerskih zajednica u Crnoj Gori, koji je izazvao nezadovoljstvo Srpske pravoslavne crkve (SPC) i opozicije predvođene Demokratskim frontom (DF) stupio je na snagu, 08.01.2020. Zakon utvrđuje imovinska prava države nad vjerskim objektima koji predstavljaju kulturnu baštinu Crne Gore koja je kroz vijekove građena i sticana od javnih prihoda države. Propisano je da će svi vjerski objekti koji predstavljaju kulturnu baštinu, a bili su imovina države Crne Gore prije gubitka njene nezavisnosti 1918. godine i koji kasnije nisu na odgovarajući pravni način prešli u svojinu neke vjerske zajednice, biti prepoznati kao državna imovina. Nova vlast usvojila je izmjene i dopune ovog zakona krajem 2020. godine, što je izazvalo veliko nezadovoljstvo drugog dijela javnosti.

visao govor mržnje, netrpeljivost i diskriminacija prema pripadnicima crnogorske nacionalnosti.¹⁴

Da li se zakonske odredbe o državnom oglašavanju u medijima zloupotrebjavaju zbog političkog uticaja na uređivačku politiku? Da li je raspodjela državnih sredstava transparentna, poštena i nediskriminatorna? Da li državni organi redovno objavljuju podatke o iznosima koje su raspodijelili različitim medijima?

Oglašavanje državnih organa u medijima i dalje izaziva zabrinutost kako domaćih tako i međunarodnih organizacija, ali i Evropske komisije.¹⁵ Iz EK ističu da je zabrinutost za transparentnost i diskriminaciju u državnom oglašavanju i dalje prisutna, da je marketinški kolač mali, te da je situacija još teža u 2020. zbog pandemije Covid-19, „koja je dovela do značajnog pada prihoda za štampane, elektronske i internet medije, suočene s povećanim proizvodnim troškovima zbog zdravstvene krize”.¹⁶ ZoM uvodi novinu da javni sektor, na lokalnom i nacionalnom nivou, dostavlja evidencije o izvršenim plaćanjima za oglašavanje u medijima Ministarstvu javne uprave, digitalnog društva i medija, te da ih objavljuje na internetu. Sve te izvještaje Ministarstvo treba da objavi u godišnjem izvještaju, što iako predstavlja pozitivan iskorak u teoriji i dalje zavisi od praktične primjene, kako ne bi oglašavanje i dalje bilo način političkog pritiska na medije.¹⁷

Da li postoje neke medijske subvencije ili fondovi za produkciju medijskog sadržaja od javnog interesa i kako se to sprovodi u praksi?

Kako je pandemija korona virusa uticala i na medijsku industriju, Vlada Crne Gore je tokom 2020. godine pomogla medije sa više od 600.000 eura. Podaci koji su objavljeni u junu pokazuju da je direktna finansijska pomoć Vlade medijima iznosila više od 310.000 eura, uz dodatnih 300.000 eura pomoći u vidu oslobađanja ili odgađanja plaćanja obaveza.¹⁸ Ovim povodom bile su i obezbijeđene subvencije za zarade zaposlenima u medijima, kao i posebna kreditna linija kod Investicionog razvojnog fonda u iznosu od 600.000 eura. Donekle je, međutim, problematična odluka da se pomognu medi-

ji sa najvećim auditorijumom, koji svakog dana imaju informativni program, čime su pojedini manji mediji bili izostavljeni.

Koji su mehanizmi za finansiranje medija na jezicima nacionalnih manjina?

U okviru redovnih aktivnosti, Vlada podržava lokalne štampane medije, i to kroz Ministarstvo finansija, dok kroz Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava Crne Gore podržava projekte koji se tiču promocije i zaštite interesa manjina. Kroz ovaj Fond u toku 2020. godine podržano je 196 projekata, sa više od 1.1 milion eura.¹⁹

Jedna od za medije najznačajnijih novina koje donosi ZoM jeste i formiranje Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija. U Zakonu se navodi da država iz budžeta finansira projekte u oblasti informisanja, obezbjeđivanjem finansijskih sredstava preko ovog Fonda,²⁰ kao i da se Fond finansira u iznosu od najmanje 0.09% tekućeg budžeta. Zakonom je precizirano da 60% sredstava Savjet regulatora za AVN usluge dijeli između komercijalnih i neprofitnih medija, a 40% idu u podfond za dnevne i nedjeljne štampane medije i internetske publikacije, i ta sredstva dijeli nezavisna komisija Ministarstva.²¹ Te odredbe su već na meti kritika, jer će se za sve medije u Crnoj Gori izdvajati manje nego za RTCG.²² Za operativne troškove različitih mehanizama samoregulacije ZoM predviđa da se, iz svakog od podfondova, izdvaja po 5% sredstava na godišnjem nivou, dok će samoregulatorna tijela jednom godišnje podnositi zahtjev za pokriće operativnih troškova neophodnih za njihovu djelatnost.

Međutim, Ombudsmanka nezavisnog dnevnika Vjesti i nedjeljnika Monitor, Paula Petričević, nema velikih očekivanja od ovog Fonda. Ističe da je i prije usvajanja Zakona očekivala da mediji pokažu da su spremni da podrže samoregulaciju, tako što će je finansirati i obavezati se na objavljivanje odluka kojima se žalbe usvajaju „kao i eventualnih preporuka i samoinicijativnih intervencija samoregulatornih tijela”.²³ Smatra da je to mini-

14 NN, „Agencija za elektronske medije: Odgovor na ocjene iz analize CGO”, Portal Ul-info, 27.04.2020, pristupljeno: 27.12.2020, <http://mne.ul-info.com/agencija-za-elektronske-medije-odgovor-na-ocjene-iz-analize-cgo/>

15 Evropska komisija, „Izveštaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020”, Brisel: 2020, str. 35, pristupljeno: 27.12.2020, <https://www.eu.me/mn/pregovori-o-pristupanju/dokumenti-pregovori/category/57-izvijestaji-o-napretku>

16 Ibid.

17 Ibid.

18 [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net/), „Direktna pomoć medijima 310.000 eura”, [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net/), 14.06.2020, pristupljeno: 20.09.2020, <https://www.safejournalists.net/me/direktna-pomoc-medijima-310-000-eura/>

19 Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, „Odluka o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata za podršku aktivnostima iz člana 36 stav 1 zakona o manjinskim pravima i slobodama za 2020. godinu” (Podgorica: 2020), <http://www.fzm.me/v/Odluka/Odluka%20raspodjeli%20sredstava%20Fonda%20za%202020.god.pdf>

20 Zakon o medijima, član 17, <https://me.propisi.net/zakon-o-medijima/>

21 Zakon o medijima, član 18, <https://me.propisi.net/zakon-o-medijima/>

22 Miloš Rudović, „RTCG-u milioni, mrvice za više od 125 medija”, Portal Vjesti, 29.06.2020, pristupljeno: 27.12.2020, <https://www.vjesti.me/vijesti/drustvo/446823/rtcg-u-milioni-mrvice-za-vise-od-125-medija>

23 Paula Petričević, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 28. 02.2021.

mum, te da je „samoregulacija učinkovita onda kada je nezavisna, dosljedna i vidljiva u medijima”.²⁴ Njen kolega, ombudsman Dana, Ilija Jovičević, ističe da je uvođenje Fonda dobro, ali da je neophodno izmijeniti ZoM kako bi se regulisala uloga Fonda, posebno dio koji se odnosi na „favorizovanje medija sa eksternim samoregulatornim tijelima”.²⁵

„Konkretno, kada je riječ o samoregulaciji, neodrživo je da se u dodjeli sredstava, koja bi trebalo da poteknu od Fonda, favorizuju osnivači medija koji imaju eksterna samoregulatorna tijela, kada se zna da i eksterna i interna (ombudsmani) samoregulatorna tijela imaju potpuno isti, ravnopravan status, i da ih tako označavaju i sve evropske organizacije koje se bave ovim pitanjem.” Izjava Ilije Jovičevića, Ombudsmana dnevne novine Dan.

Da li su autonomija i nezavisnost javnog servisa zagarantovani i efikasno zaštićeni?

Da li finansijski okvir osigurava njegovu nezavisnost i stabilnost? Da li nadzorno tijelo predstavlja društvo u cjelini?

Izmjenama Zakona o nacionalnom javnom servisu – Radio-televiziji Crne Gore (RTCG), koje su usvojene na ljeto 2020. godine, trebalo bi da se ojača nezavisnost tog medija, koji će između ostalog dobiti Ombudsmana, ojačati Savjet i na kome će biti zabranjeno emitovanje oglasa i telešopinga u najgledanijem terminu (od 20 do 22 časa). Ipak, to nije pomoglo da se stav javnosti promijeni po pitanju uticaja koji, do skoro vladajuća, Demokratska partija socijalista ima na taj medij, posebno na rad televizije.²⁶ Rad RTCG-a obilježilo je više propusta i kršenja profesionalnih standarda u autorskim emisijama, a u jednom od njih novinarka i urednica je napala predstavnike Ambasade SAD u Podgorici da se miješaju u unutrašnja pitanja Crne Gore.²⁷ RTCG se i dalje finansira na isti način, ali mišljenje stručne javnosti je da i dalje ne zastupa društvo u cjelini te da je zato neophodno još mijenjati Zakon.²⁸ Sve ove probleme prepoznala je i Evropska komisija u svom izvještaju za 2020.

godinu.²⁹ Zato su pojedine NVO predložile da se, prije izbora novog Savjeta, krene u hitnu izmjenu Zakona o RTCG, što se nije dogodilo.³⁰

A2 Efekat zakona o kleveti na novinare

Da li su odredbe zakona kojima se reguliše kleveta stroge i štite li državne službenike? Koji su glavni nedostaci ovih zakona?

Odredbe Zakona o medijima i Zakona o obligacionim odnosima koje se odnose na zaštitu prava ličnosti (klevetu i uvredu) u medijima, koje nijesu mijenjane tokom 2020. godine, u teoriji pružaju prostor medijima za slobodan rad.

Koliko su tužbi protiv novinara pokrenuli državni zvaničnici i političari u proteklih godinu dana?

Ipak, broj tužbi po ovom osnovu i dalje je jako velik, pa je tokom 2019. godine podnijeto 37 tužbi zbog nadoknade materijalne štete zbog povrede prava ličnosti, a tokom 2020. godine njih 22.³¹ Iako broj tužbi ostaje velik, pravosnažne presude ukazuju na to da se dosuđuje višestruko manji iznos od traženog, da medije tuže najčešće građani, te da sudovi vode računa o kaznama kako ne bi uticali na širenje cenzure i samocenzure među novinarima.

„Nacionalni javni medijski servis je i prema novim zakonskim rješenjima ostao u posjedu političke vlasti, jer ta vlast i dalje ima ekskluzivno pravo da određuje ko će, u konačnici, biti u Savjetu RTCG, u kome se rješava pitanje nezavisnosti ili zavisnosti nacionalnog javnog emitera.” Izjava Duška Vukovića, medijskog eksperta.

24 Ibid.

25 Ilija Jovičević, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 25.02.2021.

26 „Ovaj medij je, pod izgovorom da štiti državne interese, nekritički stavljen u službu dugogodišnje vladajuće partije i svih onih koji su na nju klijentelistički privezani”, Duško Vuković, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 17.02.2021.

27 Dušan Cicmil, „Nikčević napala ambasadorku SAD: Je li moguće da takva zemlja pošalje nekog takvog”, Portal Vijesti, 08.12.2020, pristupljeno: 27.12.2020, <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/493183/nikcevic-napala-ambasadorku-sad-je-li-moguće-da-takva-zemlja-posalje-nekog-takvog>

28 Tina Popović, „Ako želimo profesionalni Javni servis, mora se mijenjati Zakon”, Portal Vijesti, 25.12.2020, pristupljeno: 27.12.2020, <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/498059/ako-zelimo-profesionalni-javni-servis-mora-se-mijenjati-zakon>

29 „U RTCG-u treba obnoviti uređivačku nezavisnost i profesionalne standarde, a i dalje ostaje da se pravni lijek za razrješenje članova Savjeta od strane Skupštine predvidi zakonom”. Evropska komisija, „Izveštaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020”, Brisel: 2020, str. 34, pristupljeno: 27.12.2020, <https://www.eu.me/mn/pregovori-o-pristupanju/dokumenti-pregovori/category/57-izvjestaji-o-napretku>

30 Duško Vuković, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 17.02.2021.

31 Sindikat medija Crne Gore, „Činjenicama protiv tužbi – Deset godina od dekriminalizacije klevete”, (Podgorica: 2021), str. 13, pristupljeno: 20.02.2021, <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2021/02/MNE-final-compressed.pdf>

Da li sudovi prepoznaju uspostavljeni mehanizam samoregulacije? Prihvataju li valjanost objavljenog demantija, ispravke ili izvinjenja?

Sudska praksa je pokazala da sudovi nemaju jasan stav prema samoregulatornim mehanizmima, jer je u nekim slučajevima ispravka tumačena kao priznanje krivice, dok je u drugim za medij bila otežavajuća okolnost to što nijesu objavili ispravku ili demantij.

U kojoj mjeri su sudske odluke protiv novinara politički motivisane? Kakve su kazne izrečene? Šta novinari misle o ovim zakonima? Jesu li obeshrabreni da istražuju i pišu kritički?

Analiza presuda pokazala je da su najčešće tuženi privatni štampani mediji, dok je RTCG imao jednu tužbu za 10 godina, a ostali javni servisi nijesu bili tuženi uopšte zbog povrede prava ličnosti. I dalje se prvostepeni sudovi smatraju progresivnijim sudovima, koji primjenjuju međunarodne standarde.³² Novinari generalno smatraju da njih ne obeshrabruje mogućnost tužbe zbog povrede časti i ugleda, ali ipak to vide kao veliki problem u medijskoj zajednici.³³

A3 Zaštita političkog pluralizma u medijima

Da li je politički pluralizam u medijima regulisan medijskim zakonodavstvom mimo izbornih procesa? Koje su obaveze javnih servisa, a koje privatnih emitera u vezi sa političkim pluralizmom mimo izbornih procesa?

Politički pluralizam u medijima garantovan je normativno i to dijelom ZoM, Zakonom o nacionalnom javnom servisu RTCG, ali većinom kroz Zakon o izboru odbornika i poslanika i Zakonom o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja. Regulator nije u obavezi da nadgleda izvještavanje medija i promovisanje pluralizma političkih ideja osim u toku izborne kampanje. Zato se može reći da politički pluralizam ne postoji u praksi, već samo na „papiru“, odnosno u zakonima.

32 „Prvostepeni sudovi su prvi unapredili praksu, počeli su da primenjuju međunarodne standarde, posebno praksu Evropskog suda za ljudska prava, ali su konzervativni viši i Vrhovni sudovi te progresivne presude mahom ukidali.“ Tea Gorjanc-Prelević, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 20.01.2021.

33 Fokus grupa sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj III, 22.02.2021.

Da li je regulatorno tijelo nadležno za nadzor i zaštitu političkog pluralizma van izbornog procesa? Imaju li političke stranke i kandidati pošten i jednak pristup medijima van izbornog procesa?

Gotovo svi mediji imaju svoje miljenike na političkoj sceni, te se bez obzira na opravdanost ideja, političke ideje promovišu u skladu sa prvobitnim stavovima. Toga nije lišen nijedan medij u Crnoj Gori, bez obzira na vladničku strukturu ili tip medija, što dalje vodi u prikrivenu cenzuru i samocenzuru novinara koji izvještavaju u skladu sa politikom medija. Naročito zabrinjava nepostojanje pluralizma na Javnom servisu koji je i dalje odan nedavno vladajućoj partiji – DPS-u.

Koje su zakonske obaveze medija tokom predizbornih kampanja? Koje tijelo vrši monitoring rada elektronskih i štampanih medija?

Značaj zakonskih rješenja, kojima se definiše rad medija u toku izbora, naročito je bio istaknut tokom 2020. godine, koja je bila izborna godina u kojoj je posle tri decenije došlo do smjene vlasti u Crnoj Gori. Međutim, postoje primjedbe da su ključni medijski zakoni usvojeni kasno i da su time pružili pravnu nesigurnost jer mediji nijesu imali dovoljno vremena da se upoznaju sa svojim obavezama u predizbornom periodu.³⁴ Osim medijskih, kritikovana su i druga dva zakona jer su neusaglašeni, što dodatno komplikuje rad medija.

Predizborna kampanja bila je značajno drugačija od svih ranijih jer su, zbog Covid-19, tradicionalna gostovanja političkih subjekata u medijima i predizborni skupovi bili smanjeni, pa se zato kampanja preselila na online i društvene medije. Savjet RTCG je usvojio Pravilnik o izvještavanju u političkoj kampanji,³⁵ kojim je predviđen način praćenja predizbornih aktivnosti. Na sličan način, AEM je u ime ostalih emitera usvojio Pravilnike o pravi-

34 „Skupština Crne Gore je usvojila krovni Zakon o medijima i Zakon o Radio-televiziji Crne Gore (RTCG) nakon raspisivanja izbora, krajem jula 2020. Na ovaj način kreirana je pravna nesigurnost i nije ostavljeno dovoljno vremena kako medijima, tako i političkim subjektima, da se upoznaju sa rješenjima novousvojenih zakona.“ Centar za monitoring i istraživanja, „Građansko nadgledanje izbora Parlamentarni i lokalni izbori Crna Gora 2020-Privremeni izvještaj“, (Podgorica: 2020), str. 36, pristupljeno : 05.01.2021, <https://cemi.org.me/wp-content/uploads/2020/08/Privremeni-izvjestaj-2020-Parlamentarni-izbori-CeMI.pdf>

35 Savjet Radio-televizije Crne Gore, „Pravila o izvještavanju RTCG o predizbornoj kampanji za parlamentarne izbore, koji će se održati 30.08.2020. godine“, (Podgorica: 2020), pristupljeno: 05.01.2021, <http://www.rtcg.me/rtcg/dokumenti/regulativa.html>

ma i obavezama emitera za lokalne³⁶ i Parlamentarne izbore³⁷ 2020. godine.

Imaju li političke partije i kandidati jednak i fer pristup medija tokom predizborne kampanje?

Prema odredbama Zakona o izboru odbornika i poslanika, RTCG, regionalni i lokalni javni emiteri obavezni su da, u vrijeme izborne kampanje, u okviru političko-informativnog programa, kao i u precizno određenim blokovima političkog marketinga, svakodnevno, u jednakom trajanju i u istom terminu, obezbijede besplatno i ravnopravno predstavljanje podnosilaca potvrđenih izbornih lista, kao i iznošenje i obrazlaganje njihovih izbornih programa. Ovim zakonom regulisano je i da su komercijalni emiteri dužni da podnosiocima potvrđenih izbornih lista, pod jednakim uslovima, omogućе plaćeno oglašavanje. Iako ovaj Zakon propisuje, u toku 2020. godine Skupština Crne Gore nije osnovala Odbor za praćenje primjene Zakona o izboru odbornika i poslanika čiji bi zadatak trebalo da bude razmatranje prigovora na postupanje medija tokom predizborne kampanje.

Tokom avgusta Međunarodna misija za posmatranje izbora (ODIHR OMPI) vršila je monitoring medijskog izvještavanja, koji je pokazao da postoji „polarizacija emitera i nedostatak nezavisnosti“.³⁸ Kako se navodi u preliminarnom izvještaju, analiziranim medijima u izvještavanju nedostaju analitičke nepristrasne informacije,³⁹ RTCG je slijedio zakonske obaveze dok su komercijalne TV stanice pokazale pristrasnost, osim u informativnom dijelu programa.

A4 Sloboda rada i udruživanja novinara/ki – pravne garancije i praksa

Postoji li obaveza licenciranja novinara od strane države? Da li je bilo pokušaja u prošloj godini da država uvede licence? Da li je bilo slučajeva u kojima je novinarima zabranjeno da izvještavaju sa nekih događaja jer nijesu posjedovali akreditaciju?

Nije bilo novih inicijativa za uvođenje licenci za novinare, ali ta ideja i dalje provijava u jednom dijelu medijske zajednice koji smatra da bi se tako zaštitila profesija. Nije poznato da li je nekim medijima ili novinarskim ekipama zabranjeno da izvještavaju sa pojedinih događaja jer nijesu imali akreditaciju.

Da li su novinari organizovani u profesionalna udruženja, ako jesu-kako? Postoje li pritisci na njihove organizacije ili pojedine članove?

Novinari u Crnoj Gori imaju mogućnost organizovanja u tri udruženja novinara. Dva udruženja se i dalje sporadično aktiviraju, posebno oko važnih datuma kao što je Dan novinara Crne Gore kada tradicionalno dodjeljuju nagrade svojim članovima. Društvo profesionalnih novinara Crne Gore je najmlađe udruženje novinara sa velikim brojem aktivnosti. Nijesu zabilježeni pritisci na lidere ovih udruženja.

Da li su novinari organizovani u sindikate, ako jesu-kako? Postoje li pritisci na njihove organizacije ili pojedine članove?

Više od polovine medijske zajednice okupljeno je u Sindikatu medija Crne Gore. Nije bilo pritisaka na sindikalne lidere, ali jeste na pojedine članove sindikata⁴⁰ ili cijele sindikalne organizacije koje su se obraćale Sindikatu medija za pomoć.

Postoji li Savjet za štampu i kako je on organizovan? Jesu li zabilježeni pritisci na predstavnike tog tijela?

Nakon pauze u radu, zbog nedostatka finansija, Medijski savjet za samoregulaciju je nastavio sa radom. Osim njega više medija, od kojih će ubuduće jedan biti

36 Savjet Agencije za elektronske medije, „Pravilnik o pravima i obavezama emitera tokom kampanje za izbore za odbornike u Skupštini Opštine Andrijevića, Skupštini opštine Budva, Skupštini Opštine Gusinje, Skupštini Opštine Kotor i Skupštini Opštine Tivat, koji će biti održani 30.08.2020. godine“, (Podgorica: 2020), pristupljeno: 05.01.2021, <https://aemcg.org/wp-content/uploads/2020/06/Pravilnik-o-pravima-i-obavezama-emitera-%E2%80%93-lokalni-izbori-avgust-2020.pdf>

37 Savjet Agencije za elektronske medije, „Pravilnik o pravima i obavezama emitera tokom izbora za poslanike u Skupštini Crne Gore, koji će biti održani 30.08.2020. godine“, (Podgorica:2020), pristupljeno: 05.01.2021, <https://aemcg.org/wp-content/uploads/2020/06/Pravilnik-o-pravima-i-obavezama-emitera-%E2%80%93-Parlamentarni-izbori-avgust-2020.pdf>

38 Međunarodna misija za posmatranje izbora OSCE ODIHR, „Parlamentarni izbori, 30.08.2020. Izjava o preliminarnim nalazima i zaključcima“, (Podgorica: 2020), str. 11, pristupljeno: 05.01.2020, <https://www.osce.org/files/documents/a/3/462283.pdf>

39 Ibid.

40 Antena M, „Disciplinski postupak povodom Svjedoka božje ljubavi“, Portal Antena M, 30.04.2020, pristupljeno: 05.01.2021, <https://www.antenam.net/drustvo/157014-disciplinski-postupak-povodom-svjedoka-bozje-ljubavi>

i RTCG, ima svoje ombudsmene (Vijesti, TV Vijesti, Dan i Monitor), a svi oni imaju priliku da se financiraju kroz Fond za podsticanje medijskog pluralizma. Nijesu zabiježeni pritisci ni na predstavnike ovih tijela, ali su pojedini ombudsmeni ukazivali na nedovoljnu saradnju sa redakcijama i novinarima čiji su unutrašnji regulator.⁴¹

A5 Zaštita novinarskih izvora

Kako je zakonom garantovana povjerljivost izvora novinara? Pod kojim okolnostima pravo na zaštitu njihovih izvora može biti ograničeno?

Ni dvije godine rasprave i kampanje oko izmjena Zakona o medijima nije bilo dovoljno da se predstavnici sedme sile dogovore oko odredbi koje se tiču zaštite novinarskih izvora. Ovo pravo djelimično je ograničeno novim zakonskim rješenjem, kojim je definisano da novinar nije dužan da otkrije izvor informacije, osim u slučaju kada to od njega traži državni tužilac i to radi zaštite interesa nacionalne bezbjednosti, teritorijalnog integriteta i zaštite zdravlja.⁴² Ova odredba je bila predmet jako žustre kritike kako domaće⁴³ tako i međunarodne⁴⁴ javnosti, jer se smatra zadiranjem u slobodu izražavanja i jednim od načina da se obeshrabri istraživačko novinarstvo, koje u suštini i počiva na izvorima, kako ukazuju i Reporteri bez granica u dopisu predsjedniku Milu Đukanoviću.

Da li vlasti poštuju povjerljivost izvora informisanja? Da li je bilo primjera u kojima je novinarima naređeno da otkriju izvore i je li to pravdano zaštitom javnog interesa? Da li je bilo nekih sankcija za novinare koji su odbili da otkriju identitet izvora?

Novinari nijesu prijavljivali da je tokom prethodne godine bilo slučajeva u kojima je od njih traženo da otkriju izvore informacija, a nijesu ni ukazali na neke veće probleme kada je u pitanju uspostavljanje kontakata sa izvorima informacija.

- 41 Paula Petričević, intervjuisala Bojana Laković-Kanatar, 28.02.2021.
- 42 Zakon o medijima, član 30, <https://me.propisi.net/zakon-o-medijima/>
- 43 Katarina Janković, „Apsolutna zaštita nemoguća, ali se strahuje od zloupotreba“, [Pobjeda.me](https://www.pobjeda.me/), 30.08.2020, pristupljeno 05.01.2021, <https://www.pobjeda.me/clanak/apsolutna-zastita-nemoguca-ali-se-strahuje-od-zloupotreba>
- 44 Ana Pisonero, „Zaštita novinarskih izvora je presudna za slobodu štampe. Otkrivanje novinarskih izvora predstavlja ozbiljno uplitanje u slobodu izražavanja koja bi se trebala ograničiti samo na strogo izuzetne okolnosti“, objava na Twitteru portparolke EK, 27.07.2020; NN, „EK o Zakonu o medijima Crne Gore: Zaštita izvora presudna za slobodu štampe“, Radio Slobodna Evropa, 28.07.2020, pristupljeno: 15.01.2021, <https://www.slobodnaevropa.org/a/30753652.html>

A6 Zaštita prava na pristup informacijama

Koja su zakonska pravila o pristupu službenim dokumentima i informacijama relevantnim za novinare?

Nakon što je 2017. godine usvojen Zakon o slobodnom pristupu informacijama, kojim se značajno ograničila mogućnost da mediji i novinari dođu do bitnih informacija, prethodna vlast pokušala je da tokom 2020. godine usvoji nove izmjene ovog Zakona. Do toga ipak nije došlo, najvećim dijelom jer je zbog pandemije korona virusa i apela međunarodnih i domaćih organizacija i medija,⁴⁵ Ministarstvo javne uprave odustalo od javnih rasprava koje će čekati novu vlast. Predložene izmjene meta su kritika jer podrazumijevaju da se o veoma značajnom bezbjednosnom sektoru informacije više ne mogu dobiti putem zahtjeva za slobodan pristup informacijama, a predlažu i „obesmišljavanje uloge Agencije za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama“.⁴⁶ Kao i u svim ostalim situacijama, i ovdje se pokazuje veliki stepen pristrasnosti medija koji, u zavisnosti od bliskosti sa pojedinim strukturama, lakše dolaze do informacija koje su za druge nedostižne.

Da li novinari koriste ova pravila? Pridržavaju li se vlasti pravila bez odlaganja?

Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama saopštila je da su tokom 2020. godine novinari i novinarke podnijeli ukupno 29 zahtjeva za slobodan pristup informacijama.⁴⁷ Od tog broja, odbijeno je njih četiri, dok su Agenciji podnijete dvije žalbe.

Da li su vlasti generalno transparentne? Da li imaju otvorene, nediskriminatorne i poštene odnose prema medijima ili teže da rade u tajnosti? Odnose li se državne institucije selektivno prema politički nastrojenim medijima?

Rad državnih organa tokom 2020. godine bio je u velikoj mjeri promijenjen zbog pandemije Covid-19 pa je i mogućnost praćenja njihovog rada od strane medija bi-

- 45 Mreža za afirmaciju nevladinog sektora, „Upozorenja Vladi Crne Gore povodom rasprave o SPI zakonu: Javnost ima pravo da zna, sve ostalo je jednostavno kriminalno i nedemokratski“, [MANS.co.me](https://mans.co.me), 03.04.2020, pristupljeno: 05.09.2020, <https://bit.ly/3e7FiMa>
- 46 Miloš Rudović, „Dobro što ovakav zakon o SPI nije usvojen“, Portal Vijesti, 10.08.2020, pristupljeno: 10.01.2021, <https://bit.ly/3e7FDhU>
- 47 Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama, dopis broj 07-43-6576-2/20 od 19.10.2020. godine

la donekle ograničena. Smjena vlasti nije mnogo uticala na način na koji Vlada i ministarstva komuniciraju sa medijima, osim što su nekada opozicioni postali mediji bliski vlasti. Prema mišljenju eksperata, postavlja se pitanje da li se transparentnost državnih organa razumije na pravi način.⁴⁸ Mini istraživanje sa novinarima pokazalo je da Vlada, Skupština, policija i vojska uglavnom pokazuju djelimičnu transparentnost, dok su najlošije ocijenjeni sudovi i tužilaštva.

Da li su sudovi transparentni? Da li mediji mogu pristupiti sudskim postupcima na nediskriminatoran način i bez nepotrebnih ograničenja?

Sudovi su jednom periodu bili zatvoreni za javnost a kasnije je, nakon otvaranja, kontrolisan broj ljudi koji mogu pratiti suđenja. Međutim, mediji nijesu bili uskraćeni za informacije.

Da li je omogućen javni pristup sjednicama Parlamenta? Postoje li ograničenja za novinare u praćenju rada Parlamenta?

Praćenje parlamentarnih zasjedanja ranije je bilo otežano, jer između ostalog, vlasti nijesu dozvoljavale fotoreporterima i kameranima da uđu u Plenarnu salu i na prave snimke, dok je u kabini za novinare bio policajac. Postoje neke najave i obećanja da će to biti promijenjeno.⁴⁹ Parlament je od svih državnih organa najbolje ocijenjen po pitanju transparentnosti, iako je bilo kritika da ne dostavlja podatke novinarima.

Koliko su vlada i ministarstva otvoreni za javnost?

„Mislim da se pojam ‘transparentnost’ sve više poistovjećuje sa redovnim PR aktivnostima. Ovo poistovjećivanje smatram štetnim, jer transparentnost podrazumijeva veći stepen saradnje sa medijima i veći stepen javne odgovornosti. Primjetno je da se institucije modernizuju i poboljšavaju u oblasti odnosa sa medijima, ali ne dosežu uvijek stepen saradnje koji se može nazvati transparentnim.”⁵⁰
Izjava Dragane Žarić, medijske ekspertkinje.

Drugu polovinu godine obilježio je veliki broj gostovanja predstavnika nove vlasti u pojedinim emisijama u kojima ranije nije bilo moguće dovesti predstavnike vlasti. Nova vlast uglavnom komunicira sa medijima putem Twitter naloga, na kojima plasiraju sve novosti. Iako je bilo nekih zahtjeva da se sjednice Vlade učine javnim, nema najava da će do toga i doći.

48 Dragana Žarić, intervjusala Bajana Laković-Konatar, 26.01.2021.

49 Skupština Crne Gore, „Bečić – DPNCG: Skupština će raditi na unapređenju saradnje sa medijima”, 07.12.2020, pristupljeno: 20.12.2020, [http://www.skupstina.me/index.php/me/predsjednik/item/4938-
becic-dpncg-skupstina-ce-raditi-na-unapređenju-
saradnje-sa-medijima](http://www.skupstina.me/index.php/me/predsjednik/item/4938-becic-dpncg-skupstina-ce-raditi-na-unapređenju-saradnje-sa-medijima)

50 Dragana Žarić, intervjusala Bajana Laković-Konatar, 26.01.2021.

B1 Ekonomska ograničenja novinarske slobode

Koliko novinara ima potpisane ugovore o radu? Da li imaju odgovarajuću socijalnu zaštitu? Kolike su plate novinara? Da li novinari plate primaju redovno?

Prema podacima Zavoda za statistiku – MONSTAT za 2019. godinu u crnogorskom medijskom sektoru radi 1.432 ljudi, što je u odnosu na 2018. godinu neznatno smanjenje, obzirom da je tada u medijima radilo dvoje ljudi više. Mediji i dalje ne pružaju podatke o broju zaposlenih, te se samim tim ne mogu ni pratiti kretanja na medijskom tržištu. Podaci do kojih je Sindikat medija Crne Gore došao od članstva ukazuju da je i tokom 2020. godine, koju je obilježila pandemija virusa Covid-19, došlo do otpuštanja i smanjenja primanja, posebno u privatnim štampanim medijima. Nije bilo novih istraživanja o visini zarada u medijskom sektoru, a posljednji podaci Sindikata medija ukazuju da nije došlo do nekih pozitivnih pomaka u tom pogledu, već da novinari i drugi medijski radnici i dalje primaju manje od prosječne zarade u Crnoj Gori, ili ispod 500 eura.

„U svakodnevnoj trci za finansijskim opstankom, novinarima ne preostaje volje, vremena i uslova da dublje istražuju. Tako smo došli do situacije da se novinari bave dnevno-političkim temama, površinski uz ogroman uticaj PR-a i pseudo događaja. U takvoj atmosferi, pisanje ozbiljnih analitičkih i istraživačkih tekstova, za koje je potrebno iskoristiti pravo na slobodan pristup informacijama, čini se kao suviše dalek cilj.”
Izjava Dragane Žarić, medijske ekspertkinje.

Osim standardno loših uslova rada, praćenih radom na crno, neisplaćenim prekovremenim radom ili radom u toku praznika, pritiscima, samocenzurom i strahom od mogućih napada, crnogorski novinari su tokom 2020. godine imali i dodatan strah za život sa obzirom na to da su radili u uslovima pandemije. Sve ovo dovodi do napuštanja profesije od strane velikog broja novinara. Oni koji i dalje ostaju u novinarstvu su, po mišljenju pojedinih eksperata moderni superheroji. Manjak zaposlenih dovodi do preopterećenosti novinara da zadovolje „dnevnu traku” i objavljuju svakodnevno veliki broj tekstova/priloga, što u konačnom utiče na pad kvaliteta novinarstva i gotovo gašenja istraživačkih poduhvata u redakcijama.⁵¹ Zbog pandemije korona virusa došlo je u nekim medijima i do povećanja obima posla.⁵² Podaci do kojih smo došli tokom 2020. godine ukazuju na to da, zbog promjene uslova rada tokom virusa Covid-19, dolazi do toga da novinari troše sopstvene resurse (npr. internet, telefon, struju...) radeći redakcijski posao, a to nisu troškovi koji im se na bilo koji način refundiraju ili im je, zbog takvih okolnosti, uvećana plata. Veliki problem medijske scene su i dalje potpuno neregulisan status frilensera i honoraraca, odnosno novinara i drugih medijskih radnika koji su angažovani projektno ili po ugovorima o autorskom djelu. Osim što nijesu zakonom prepoznati, ni medijska zajednica i istraživanja koja se vrše u medijima ne nude neke podatke koji oslikavaju njihov specifičan položaj: nema podataka ni o broju, zaradama i/ili o osiguranju frilensera, a isto je i sa honorarcima.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda, Siniša Bjeković, istakao je da „stiže se utisak da status novinara i dalje ne odražava značaj uloge koji oni imaju u društvu”.⁵³ On je ocijenio da se tokom prošle godine nije uradilo mnogo kako bi ta slika popravila. Brojni faktori, dodaje, utiču na to da se stanje u oblasti slobode medija unaprijedi ali je za to neophodna i veća saradnja unutar same medijske zajednice, kao i posvećenost i istrajnost nadležnih organa javne vlasti.⁵⁴ Novinari su se Ombudsmanu tokom prošle godine uglavnom obraćali zbog odnosa policije prema novinarima na radnom zadatku, uskraćivanja mo-

gućnosti prisustva događajima, zbog komentara kojima su bili izloženi na društvenim mrežama i portalima, izjava javnih ličnosti o njima, odnosa među kolegama...

Način rada tokom 2020. godine bio je potpuno promijenjen s obzirom na to da su mediji omogućili rad od kuće.⁵⁵

„Od marta radimo od kuće. Sve radimo preko društvenih mreža – dolazimo do sagovornika, priča... Najgore je što smo se navikli na tu novu normalnost, ali nam je svakako ovako teže.” Izjava učesnika/ce u fokus grupi broj II sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara.

Koji su najveći problemi sa kojima se novinari suočavaju na radnom mjestu?

Dodatno, kako je i na nivou države postojala takva odluka, poslodavci su morali da omoguće roditeljima djece mlađe od 11 godina pravo na plaćeno odsustvo. S obzirom na jako mali broj ljudi u redakcijama, to je predstavljalo veliki problem za one koji su radili.⁵⁶ Iako je to bila prilika da se novinari i drugi zaposleni u medijima zaštite i da se spriječi širenje virusa među njima, ipak je loše uticalo na zaposlene. Istraživanje Sindikata medija Crne Gore (SMCG)⁵⁷ pokazalo je da je rad od kuće uticao na povećanje radnog vremena, otežao dolazak do priča i do sagovornika, ali istovremeno uticao loše i na privatni život zaposlenih. Nema podataka o tome da li je došlo do potpisivanja nekih novih ugovora o radu ili da li je došlo do promjena kada su zarade u pitanju. Prema izjavama nekih kolega, u pojedinim lokalnim javnim emiterima odloženi su svi planovi o unapređenju statusa zaposlenih. Kolege ističu i to da, obzirom na ogroman posao koji je trebalo završiti sa malim brojem ljudi koji su radili iz redakcija, izostala su povećanja zarada.⁵⁸ Istraživanje SMCG o digitalnim medijima je, međutim, pokazalo da bi poslodavci, ukoliko država ne obezbijedi dodatnu pomoć za njih mogli da se okrenu smanjenju zarada ili čak i otpuštanjima.⁵⁹ Sagovornici SMCG

51 Dragana Žarić, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 26.01.2021.

52 „Sada radimo po cijeli dan – od 8 do 18 sati. Imamo po dva ili tri dana slobodno, tako da to ne bude loše ali je opterećujuće. Morate da radite priloge, morate da sreditte to za sajt, da preuzimate saopštenja i još da često trpite pritiske.” Izjava učesnika/ce u fokus grupi sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj III, 22.02.2021.

53 Siniša Bjeković, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 26.02.2021.

54 „Kao važan preduslov napretku i unapređenju položaja novinara u društvu, Zaštitnik vidi obavezu posvećenosti i istrajnosti nadležnih organa javne vlasti, prvenstveno u obezbjeđivanju bezbjednosnih pretpostavki kao i radno-pravnog i ekonomskog statusa.” Intervju, Siniša Bjeković, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 26.02.2021.

55 Fokus grupa sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj II, 22.02.2021.

56 „Najveći dio koleginica iskoristilo je to pravo, i to u trajanju od pola godine. Istovremeno je dio nas radio od kuće. Sve to, uz ovako izazovnu godinu po pitanju dešavanja, dovelo je do toga da smo iz ove godine izašli isfrustrirani. Nezadovoljstvo je bilo ogromno, a u nekom trenutku je došlo i do verbalnih obračuna između kolega.” Izjava učesnika u jednoj od fokus grupa sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj II, 22.02.2021.

57 Sindikat medija Crne Gore, „Novi mediji – Stari problemi”, Podgorica 2020, pristupljeno: 01.02.2021, <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2020/12/Mne-final.pdf>

58 Fokus grupa sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj II, 22.02.2021.

59 Sindikat medija Crne Gore, „Novi mediji – Stari problemi”, Podgorica 2020, pristupljeno: 01.02.2021, <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2020/12/Mne-final.pdf>

ukazuju na probleme mladih novinara, koji nemaju priliku da se oprobaju u ovom zanimanju jer nema otvorenih konkursa.⁶⁰ Novinari ukazuju i na problem nepostojanja radnog vremena, te predlažu i uvođenje smjenskog rada kako bi se smanjio pritisak na zaposlene da uvijek budu dostupni.⁶¹ I dalje se kao jedan od problema navodi i to što novinari nemaju mogućnost da se specijalizuju za pojedine oblasti.⁶²

„Promijenilo se i novinarstvo, promijenili su se i uslovi od vremena kada je nastalo novinarstvo do dana današnjeg, tako da bi i to trebalo mijenjati i uslove rada: da se zna radno vrijeme novinara i da onda u skladu sa tim i redakcije i svi ostali uredi poslovanje i obavljanje djelatnosti.”

Izjava učesnice u fokus grupi sa novinarkama o slobodi medija i bezbjednosti novinarki.

B2 Nezavisnost novinara u privatnim medijima

Jesu li privatni mediji usvojili organizacione dokumente prema kojima su redakcije odvojene i nezavisne od menadžera i marketinških odjeljenja?

Čini se da crnogorski privatni mediji i dalje vide u medijima samo poslovne poduhvate, te su bez nekih većih želja da uredi unutrašnje funkcionisanje i odvoje redakcije od drugih službi. Tako je i dalje samo zanemarljiv broj medija u kojima postoje organizaciona dokumenta kojima se propisuje odvajanje redakcija i novinara od marketinga i menadžera. Iako u načelu, svi novinari razlikuju javni od privatnog interesa, prikriveno reklamiranje i pisanje u korist oglašivača se može naći u gotovo svim medijima svakodnevno. Bilo je primjera u kojima su pojedini novinari bili prinuđeni da se bave i marketingom, da bi dobili veću zaradu.⁶³

„Pravila kojima se odvaja marketinški sektor od redakcija se ne poštuju u praksi. I sama sam, na zahtjev menadžmenta, bila prinuđena da iskoristim svoje kontakte i radim posao marketing sektora, te tako sebi obezbijedim veću platu. Odvojenost uredništva od menadžera je takođe iluzija, uticaj je nemjerljiv.” Izjava učesnice u fokus grupi sa novinarkama o slobodi medija i bezbjednosti novinarki.

Da li su privatni mediji usvojili druga pravila kako bi osigurali nezavisnost redakcija od vlasnika medija i upravljačkih tijela? Poštuju li se ta pravila? Imaju li redakcije privatnih medija interne etičke kodekse ili poštuju generalni etički kodeks?

Interne etičke kodekse takođe ima jako mali broj medija, a jedan od njih je i novinska agencija Mina.⁶⁴ U tom dokumentu se, između ostalog, navodi i da novinari imaju pravo da odbiju zadatak koji se kosi sa profesionalnim standardima, ali da se od njih očekuje da pruže precizno, uravnoteženo i nepristrano izvještavanje o događajima, te da ispravljaju greške brzo i transparentno. Etički kodeks agencije Mina osim što predstavlja pionirski poduhvat kada je u pitanju ovakav vid uređenja privatnih medija, predstavlja i sveobuhvatan pravilnik kojim se definiše način rada i postupanje u svim potencijalno spornim okolnostima. Ipak, čini se da u jednom dijelu, koji se tiče ponašanja novinara na društvenim mrežama ide i korak dalje, propisujući da, na primjer, treba da budu svjesni da odnosi na društvenim mrežama mogu podstaknuti pitanja o njihovoj nepristranosti. Tako im se, recimo, sugerise i da vode računa koga prihvataju za prijatelja ali i koje stranice da prate.⁶⁵ Nažalost, ovo nije jedini primjer zadiranja u privatne živote novinara, jer je i ranije bilo pokušaja pojedinih medija da usvoje slične pravilnike. Međutim, nakon pritiska sindikata i zaposlenih od toga se odustalo.

60 „Sa druge strane, čak i kada uspiju da počnu da rade za neki medij, on im novac daje na ruke i to su baš iznosi koji nijesu dovoljni za normalan život. Zato su mladi ljudi prinuđeni da pišu za više redakcija i na kraju nemaju nikakvu sigurnost jer im normalno funkcionisanje zavisi od volje urednika da im objave priče.” Izjava učesnice u fokus grupi sa novinarkama o slobodi medija i bezbjednosti novinarki, broj 1, 27.01.2021.

61 Fokus grupa sa novinarkama o slobodi medija i bezbjednosti novinarki, broj 1, 27.01.2021.

62 „Novinarima se ne ostavlja dovoljno prostora i da se, nakon što provedu više godina u redakcijama, specijalizuju u konkretnim oblastima, već su i nakon više godina iskustva, nerijetko novinari za sve.” Damira Kalač, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 26.01.2021.

63 Anonimno, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 20.02.2021.

64 „Tačno, uravnoteženo, nepristrano i pravovremeno izvještavanje, podvrgnuto rigoroznoj provjeri podataka i izvora, primarna je obaveza novinara agencije MINA.” Novinska agencija Mina, „Etički kodeks Agencije Mina”, Podgorica 2020, pristupljeno: 15.02.2021, <https://mina.news/wp-content/uploads/2020/07/Eticki-kodeks-agencije-MINA.pdf>

65 „Kao primjer, trebalo bi da budemo oprezni prilikom prihvatanja zahtjeva za 'prijateljstvo' od naših kontakata. Ako treba da 'lajkujemo' Facebook stranicu kako bi pratili određenu političku stranku ili kandidata, onda to treba da radimo i kod njihovog protivnika.” Novinska agencija Mina, „Etički kodeks Agencije Mina”, Podgorica 2020, str. 16, pristupljeno: 15.02.2021, <https://mina.news/wp-content/uploads/2020/07/Eticki-kodeks-agencije-MINA.pdf>

Koji su najčešći oblici pritisaka koje vlasnici medija i menadžeri vrše na redakcije ili pojedine novinare? Koji je najilustrativniji primjer pritiska vlasnika ili menadžera medija na redakciju ili određenog novinara tokom prethodne godine?

Analiziranu godinu obilježio je povećan obim posla,⁶⁶ posebno u privatnim medijima koji i inače barataju sa manjkom zaposlenih, jer se veliki broj zaposlenih odlučio da iskoristi pravo na odsustvo zbog brige o djeci koja su mlađa od 11 godina. Prema riječima zaposlenih, bilo je i slučajeva da su zaposleni u privatnim medijima po prvi put dobili i 13 zaradu, u iznosu od 80% od redovne zarade, i to kao nagradu zbog povećanog obima posla.

Nijesu zabilježeni neki ekstremni primjeri u kojima su menadžeri ili vlasnici medija vršili neprimjeren pritisak na novinare. To međutim ne znači da novinari svih crnogorskih redakcija i dalje nijesu svjesni činjenice da svaka redakcija ima sebi bliske ljude, kako u politici, tako i u biznisu, te da svoje izvještavanje prilagođavaju tome.⁶⁷ Upravo je zato i dalje prisutna jaka polarizacija medijske scene, koja se ogleda i u sve češćim tužbama koje mediji i novinari pokreću protiv kolega iz drugih medija i protiv konkurencije, a sve zbog povrede prava ličnosti (klevete i uvrede).

„U određenim periodima i mi imamo ljude koji su nepoželjni sagovornici na određene teme, iako po mom mišljenju njihovo mišljenje zaslužuje da se čuje jer su relevantni u svojim oblastima. Ipak, zovu se neki ljudi koji će dati komentare u skladu sa tim kakva je uređivačka politika. Smatram da treba napraviti balans.“ Izjava učesnika/ce u fokus grupi broj II sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara.

66 „Prošla godina je sigurno istorijska za Crnu Goru i za naš posao, jer smo imali tri velika događaja: litije, korona virus i izbore na kojima je posle 30 godina smijenjena vlast. Naravno da smo svi morali mnogo više da izvještavamo i da radimo.“ Izjava učesnika/ce u fokus grupi sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj III, 22.02.2021.

67 Fokus grupa sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj III, 22.02.2021.

B3 Nezavisnost novinara u Javnom servisu

Postoji li kodeks ponašanja novinara i uredničke nezavisnosti u javnom servisu? Da li se novinari pridržavaju ovog kodeksa?

Javni servis – Radio-televizija Crne Gore u formalnom smislu uspostavila je standarde za sve druge medije jer je prvi usvojio pravila i Etički kodeks zaposlenih. Ovim dokumentima se, formalno, obezbjeđuje urednička i novinarska nezavisnost u odnosu na vlast ali i druge uticajne grupe. Praksa je, međutim, potpuno drugačija pa je nacionalni javni emiter i dalje oštro kritikovan i od domaće, ali i od međunarodne zajednice zbog sve očiglednijeg uticaja koji na njega ima Demokratska partija socijalista, koja je bila na vlasti 30 godina. Na to je ukazala i Evropska komisija u izvještaju za 2020. godinu, u kome se između ostalog navodi da prelazak RTCG od državnog medija u istinski javni servis nije završen. No, takođe, u izvještaju se navodi da i dalje postoji „zabrinutost oko uređivačke nezavisnosti i profesionalnih standarda nacionalnog javnog emitera“.⁶⁸

Imaju li javni servisi interna organizaciona pravila kako bi redakcije bile nezavisne od upravljačkih tijela? Da li se ta pravila poštuju?

Rad Savjeta RTCG uvijek je pod lupom javnosti, posebno nakon nezakonitih smjena dijela članova tokom 2018. godine, što je kasnije potvrđeno sudskim odlukama. Ono što posebno zabrinjava jeste činjenica da, iako su usvojili Kolektivni ugovor, zaposleni u ovom mediju i dalje imaju brojne probleme koji se tiču socio-ekonomskog položaja, na šta je ukazala i Evropska komisija. Tokom 2020. godine bilo je pokušaja menadžmenta da uvede sistematizaciju radnih mjesta, kojom bi se predvidjelo oko 860 radnih mjesta, ili gotovo 150 radnih mjesta više nego što ih ima trenutno.

Od tog pokušaja se međutim odustalo, a radnici su bili nezadovoljni tim predlogom jer bi on značio neizvjesne zarade za zaposlene.⁶⁹

68 Evropska komisija, „Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020“, Brisel: 2020, str. 7, pristupljeno: 27.12.2020, <https://www.eu.me/mn/pregovori-o-pristupanju/dokumenti-pregovori/category/57-izvjestaji-o-napretku>

69 Fokus grupa sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj III, 22.02.2021.

Koji su najčešći oblici pritiska vlasti na redakcije ili pojedine novinare u javnim servisima? Koji je bio najilustrativniji primjer pritiska koji je vlast ispoljila nad redakcijom ili pojedinim novinarima javnog servisa tokom prošle godine?

O pritiscima koje novinari i urednici u ovom mediju trpe od strane nekadašnje vlasti i DPS-a rijetko se govori iznutra, već o tome svjedoče brojni izvještaji o monitoringu koji pokazuju pristrasnost i neproporcionalnost u izvještavanju. Prema riječima pojedinih zaposlenih, pritiska nema u svim segmentima programa, ali je on svakako vidljiv u „udarnim informativnim emisijama“. Izjava učesnika/ce u fokus grupi broj III sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara.

U lokalnim javnim emiterima je situacija još i gora. U nekima od njih plate kasne i po više od pet mjeseci a bilo je slučajeva pritiska i otvorene cenzure.⁷⁰ Razgovori sa novinarima pokazali su da su rijetki slučajevi da vladajuće partije na opštinskom nivou pritiskaju direktno novinare, ali da se u svakom slučaju zna kako se od njih očekuje da izvještavaju.⁷¹

„Direktorica mi je u jednom slučaju zabranila da radim prilog od javnog interesa. Savjet ju je u tome podržao, a sistematizacijom su me skrajnuli sa odgovornog mjesta koje sam tada obavljao, smanjena mi je plata i na niže sam rangiranom radnom mjestu sad. Tokom trajanja litija takvih problema je bilo non-stop. Tekst mi se 'kidao', mijenjale slike, mijenjali naslovi. Na kraju su mi onemogućili da postavljam tekstove na sajt.“ Izjava učesnika/ce u fokus grupi broj II sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara.

70 Fokus grupa sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj III, 22.02.2021.

71 „Bili su i lokalni izbori pa se u redakciji vagalo, jer se nije znalo ko će na kraju da bude glavni. Zato smo gledali da izbalansiramo izvještavanje. Otvorenu cenzuru sam doživjela prilikom odabira gostiju. Na kraju sam shvatila da njih bira nadređeni, pa sam se pomirila sa tim. Oni ih odrede, a ja završim moj dio posla kako treba.“ Izjava učesnika/ce u fokus grupi sa novinarima/kama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj III, 22.02.2021.

B4 Nezavisnost novinara u neprofitnom sektoru

Da li su neprofitni mediji usvojili kodeks novinara i uredničke nezavisnosti? Da li se novinari pridržavaju tog kodeksa?

Sektor neprofitnih medija u Crnoj Gori je i dalje jako slabo razvijen, te i dalje svega tri medija potpadaju pod ovu kategorizaciju. Naime, u registru Agencije za elektronske medije nalaze se dvije radio stanice neprofitnog tipa (Radio Homer i Radio Fatih). Dokument „Informacija o poštovanju uslova iz izdatog odobrenja za neprofitne medije“, koji je krajem 2020. godine objavila Agencija za elektronske medije, pokazao je da su monitoringom emitovanih programskih sadržaja za oba neprofitna emitera konstatovana odstupanja u odnosu na programsku strukturu iz odobrenja.⁷² Iako je monitoring obuhvatio samo sedam dana, on i dalje ukazuje na nedovoljno razumijevanje njihovog značaja i uloge od strane samih tih medija.

B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti

Koliko slobode imaju novinari u odabiru priča na kojima rade i u odluci koje aspekte priče treba naglasiti?

Tokom ranijih istraživanja, a i ove godine, pojedine kolegice i kolege sa kojima smo razgovarali ukazali su na ograničavanje slobode u odabiru priča ili sagovornika. Ono što se i dalje potvrđuje jeste lista potencijalnih sagovornika koji odgovaraju interesima i uređivač koj politici medija, koje svi zaposleni treba da sprovede. No, osim iz redakcija, pritisci ponekad dolaze i spolja.⁷³

Novinare u borbi protiv nametnutih sagovornika ili priča donekle može ohrabriti novo rješenje sadržano u Zakonu o medijima, kojim im se omogućava da ne potpišu tekst ukoliko nijesu saglasni sa sadržinom. ZOM pro-

72 Agencija za elektronske medije, „Informacija o poštovanju uslova iz izdatog odobrenja – neprofitni emiteri“, Podgorica 2020, pristupljeno: 20.01.2021, <https://aemcg.org/wp-content/uploads/2020/11/Informacija-o-postovanju-uslova-iz-izdatog-odobrenja-Neprofitni-emiteri-19.11.2020.pdf>

73 „Cenzori mogu biti vlasnici medija i urednici, a najčešće to rade zajedno. To je ono što znam iz iskustva i naslucujem. Za samocenzuru postoje razni razlozi, ali je najgore kada je ona posljedica osjećaja da novinari nemaju zaštitu ni u redakciji niti u društvu.“ Duško Vuković, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 17.02.2021.

pisuje da novinar ima pravo da odbije da „pripremi, napiše ili učestvuje u oblikovanju medijskog sadržaja koji je suprotan zakonu i Kodeksu, uz pisano objašnjenje glavnom uredniku”,⁷⁴ a da zbog toga ne može da bude otpušten ili kažnjen. Najviše sporenja u javnosti je izazvala odredba da će novinari u određenim situacijama morati da otkriju izvor informacija nadležnim organima. I dok je jednim ta odredba u skladu sa evropskom praksom, drugi je smatraju udarom na slobodu medija i direktnim uzročnikom slabljenja istraživačkog novinarstva.⁷⁵

Koliko često novinari učestvuju u redakcijskim kolegijumima?

Pojedini novinari učestvuju u redakcijskim kolegijumima, ali to ne utiče na proces odlučivanja uredničkog tima. Ono što je obilježilo 2020. godinu jeste svakako i izvještavanje o pandemiji Covid-19 kada je bilo možda i najmanje istraživačkih i autorskih tekstova, te su medijski sadržaji uglavnom bili zasnovani na saopštenjima i izvještajima sa konferencija za novinare državnih organa.⁷⁶

„Za razliku od državnog vrha ne bih pohvalio izvještavanje medija o pandemiji, jer je bilo površno i nije bilo kritičkih tekstova iako je bilo povoda za to. Svako i dalje kritikuje i hvali ono što je u skladu sa uređivačkom politikom. Nakon smjene vlasti došlo je i do prevrata medija, sada su opozicioni oni mediji koji su ranije bili bliski vlasti. Ipak, ni jedni se za sad ne snalaze u novim ulogama.” Izjava učesnika/ce u fokus grupi broj II sa novinarkama o slobodi medija i bezbjednosti novinara.

Kakva su razmišljanja novinara u odnosu na novinarsku etiku?

Kada su u pitanju etička načela, novinari se makar deklarativno zalažu za poštovanje Kodeksa novinara Crne Gore. Ipak, primjetna su brojna odstupanja kako od etičkih, tako i od profesionalnih standarda. Čak i u nekim presudama zbog povrede prava ličnosti, u koje je SMCG imao uvid,⁷⁷ novinari su kršenja Kodeksa i profesionalnih standarda pravdali time što nijesu imali broj telefona oštećenog pa zato nijesu dobili drugu stranu. U jednom slučaju je objavljivanje netačne i neprovjerene informacije pravdano time što je bilo neophodno da

oni budu prvi koji će tu informaciju objaviti, jer bi, navodno, kontaktiranje druge strane dovelo do toga da i drugi mediji dođu u posjed te informacije. Posebno je problematično izvještavanje portala koje obiluje senzacionalizmom i kršenjem etičkih načela.⁷⁸ Sve ovo, uz očiglednu jaku polarizaciju medijske scene, ukazuje i na slabe mehanizme samoregulacije.

Ombudsmanka dnevne novine Vijesti i nedjeljnika Monitor, Paula Petričević, kazala je da je prethodne godine dostavljeno devet žalbi na tekstove u Vijestima, što je višestruko manje nego godinu prije kada ih je bilo 27. Prema njenim riječima, najčešće su se žalili predstavnici institucija (3), građani (3) i njihovi zastupnici-advokati (2). Od devet žalbi, tri su djelimično usvojene, dvije su usvojene u potpunosti, dvije odbačene, jedna je riješena medijacijom, dok je jedna odbijena. Dodaje da je najčešće prijavljivano i usvajano kršenje načela I Kodeksa novinara/novinarke Crne Gore, i to smjernice koja se odnosi na tačnost.⁷⁹ Slična je situacija i u dnevnom listu Dan, a ombudsman tog lista Ilija Jovičević ističe da su tokom 2020. godine podnijete tri žalbe. Ombudsman Dana izvještaje o radu objavljuje mjesečno na sajtu tog medija, a prema njegovim riječima uglavnom se krši načelo I Kodeksa. Mali broj žalbi, prema riječima Jovičevića, dolazi ili zbog poštovanja Kodeksa ili zbog otklanjanja povreda kroz proces samoregulacije.⁸⁰

„Vi vidite i po urednicima: koje teme hoće, čije komentare hoće, čija mišljenja neće... Dovoljno vam je da dva ili tri puta predložite uredniku nekog sagovornika i on odbije, vi odmah ulazite u samocenzuru i više nećete ni pokušati tako nešto.” Izjava učesnice u fokus grupi sa novinarkama o slobodi medija i bezbjednosti novinarki.

Kakva je percepcija novinara o tome koliko na njihov rad utiču različiti rizici i izvori uticaja? Koliko je novinara prijavilo cenzuru od strane urednika? Koliko novinara je prijavilo da su podlegli autocenzuri zbog straha od gubitka posla?

Dnevna „traka” i veliki broj obaveza u toku dana udaljava novinare od njihove osnovne uloge da istražuju i utiču na javno mnjenje. Da cenzure ipak ima, pokazuju i

74 Zakon o medijima, član 28, <https://me.propisi.net/zakon-o-medijima/>

75 „Mislim da će ova odredba uticati na novinare na način što će izvori odlučivati malo opreznije hoće li uopšte ulaziti u to da odaju neke bitne informacije.” Izjava učesnika/ce u fokus grupi sa novinarkama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj II, 22.02.2021.

76 Fokus grupa sa novinarkama o slobodi medija i bezbjednosti novinara, broj II, 22.02.2021.

77 Sindikat medija Crne Gore, „Činjenicama protiv tužbi – Deset godina od dekriminalizacije klevete” Podgorica 2021, str. 13, pristupljeno: 20.02.2021, <https://safejournalists.net/wp-content/uploads/2021/02/MNE-final-compressed.pdf>

78 Anonimno, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 22.02.2021.

79 „Moram napomenuti da se ova smjernica odnosi kako na tačnost, tako i na cjelovitost informacije, te da je vrlo često u pitanju nepotpuna informacija.” Paula Petričević, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 28.02.2021.

80 „Tu prevashodno mislim na dosljedno objavljivanje odgovora ili ispravke. Tome, svakako, treba dodati i tzv. naprednu zaštitu, koju je ombudsman, bez miješanja u uređivačku politiku, obazrivo sprovodio u dosadašnjem radu, a koju promovise ‘Vodič za samoregulaciju’ u izdanju OSCE-a.” Ilija Jovičević, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 25.02.2021.

mišljenja novinara. Oni tvrde da se u medijskim sadržajima „tačno zna koji novinar je za koga”, te da su mediji polarizovani.⁸¹

Urednici se smatraju ključnim faktorom koji utiče i usmjerava rad novinara, a koji bi zapravo trebalo da profilisuje i ohrabre, prije svega mlade novinare da se bave ovim poslom. Samocenzuru eksperti vide gorom od cenzure, jer stvara „pokorenog novinara”.⁸² Studenti novinarstva već godinama unazad izbjegavaju rad u medijima a oni koji odluče da se bave ovim poslom imaju težak izbor „kojoj strani se prikloniti”.⁸³ Međutim, pojedina iskustva intervjuisanih novinara pokazuju da možda nije sve tako crno te da ima slučajeva u kojima novinari imaju potpunu slobodu u radu i mogućnost da se konsultuju sa kolegama, te da ako dođe do nesuglasica ipak odlučuju oni sami.⁸⁴

„U jednom slučaju odbila sam da izađem na teren i postavim zadana pitanja, ali sam taj postupak obratila, navodeći da ne mogu da postavim pitanja na temu koja meni nije poznata i da postavim pitanja na temu gdje na osnovu dobijenih odgovora neću ni znati da li je u stvari odgovoreno na moj upit.”
Izjava Damire Kalač, novinarka.

B6 Položaj žena u novinarstvu

Rade li novinarka u lošijim uslovima u odnosu na svoje muške kolege? Da li potpisuju ugovore o radu jednako često kao i muškarci?

Kada su u pitanju uslovi rada novinarki u crnogorskim medijima čini se da rade u jednako lošim uslovima kao i njihove muške kolege. Međutim, diskriminacija se javlja onda kada novinarka odluče da zasnuju porodicu.

„Ako urednica neke emisije pođe na trudničko ili porodijsko bolovanje, njena emisija će sigurno biti ili ukinuta ili dodijeljena drugoj osobi. Kada se vrati pitanje je da li će imati posao, a gotovo sigurno joj ta emisija neće biti vraćena.”⁸⁵

Da li žene pokrivaju vodeće uredničke pozicije u redakciji, u istoj mjeri kao i muškarci? Kolike su njihove zarade u poređenju sa muškarcima?

Zapravo, novinarstvo je kod nas i dalje ženska profesija ali se novinarka uglavnom javljaju sa terena, dok ključne političke i društvene emisije i dalje vode i uređuju muškarci⁸⁶. Pojedini mediji su u potpunosti uređeni tako da su na glavnim pozicijama žene, ali je i dalje upravljački dio medija u rukama muškaraca. Zarade su jednako niske i muškarcima i ženama u medijima. Nije bilo zabilježenih slučajeva u kojima su novinarka bile izložene pritiscima na osnovu roda.

Da li su novinarka izložene rodno zasnovanim pritiscima?

Osnivanje porodice smatra se i jednim od razloga zbog kojih sve više novinarki napušta ovu profesiju u potrazi za lakšim poslom, sa radnim vremenom i boljim uslovima za rad.

„Ja sam bila jedna od tih novinarki. Nakon trudnoće i porodijskog odsustva, tražila sam da radim jutarnju smjenu jer i suprug radi u medijima. Jednostavno, tako mi je više odgovaralo.”⁸⁷

⁸¹ Fokus grupa sa novinarkama o slobodi medija i bezbjednosti novinarki, broj 1, 27.01.2021.

⁸² Dragana Žarić, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 26.05.2021.

⁸³ „To je jednako loše za sve nas. Zato ne treba da se dijelimo na naše i njihove, jer su u pitanju zajednički problemi koje moramo da rješavamo kako bi ti mladi ljudi shvatili da se u redakciju ulazi i radi po novinarskim pravilima koja su definisana mnogo prije svih nas.”, Izjava učesnice u fokus grupi sa novinarkama o slobodi medija i bezbjednosti novinarki, broj 1, 27.05.2021.

⁸⁴ Damira Kalač, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 26.05.2021.

⁸⁵ Fokus grupa sa novinarkama o slobodi medija i bezbjednosti novinarki, broj 1, 27.01.2021.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.



C1 Statistika o bezbjednosti i nekažnjivosti

Tokom 2020. godine u bazi Sindikata medija Crne Gore na sajtu www.safejournalists.net registrovano je čak 16 slučajeva napada i prijetnji. Nažalost, godinu koja je iza nas obilježila su četiri hapšenja novinara, dva napada na novinare, šest prijetnji novinarima i četiri prijetnje medijima.

Registri www.safejournalists.net i Uprave policije zabilježili su prijetnje novinarima uglavnom izrečene putem društvene mreže Facebook. U januaru je takve prijetnje prijavio dopisnik nezavisnog dnevnika Vijesti, Samir Adrović, koji je dobio prijetnje na albanskom jeziku zbog čije sadržine je osjećao „ugroženost za ličnu i bezbjednost porodice”. Tužilac iz ODT Ulcinj ocijenio je da se radi o krivičnom djelu iz člana 168 Krivičnog zakonika Crne Gore – ugrožavanje sigurnosti. Novinarka Nove Pobjede, Ivana Komnenić, je u februaru prijavila da je dobila više poruka uvredljive sadržine preko društvene mreže Facebook. Ona je dopunila prijavu navodeći da je više puta u svojoj blizini, a nakon poruka, primijetila nepoznatog muškarca sa kapuljačom na glavi, „što je kod nje izazvalo osjećaj ugroženosti, straha i panike”.⁸⁸ UP je identifikovala I.T. koji je korisnik profila sa koga je poslata poruka, a protiv njega je podnijeta krivična prijava zbog krivičnog djela proganjanje (član 168a Krivičnog zakonika Crne Gore). Natalija Mrdak, novinarka dnevnog lista Dan, prijavila je u martu da joj je nepoznata osoba poslala poruke prijete-

⁸⁸ Uprava policije Crne Gore, Dopis broj 215/21-1204/2, od 20.01.2021, str. 2

Tabela 2: Broj registrovanih prijetnji i napada na novinare tokom 2020.

| Kategorije | Broj | Opis slučaja |
|--|------|--|
| <p>Nefizičke prijetnje i uznemiravanje Nefizičke prijetnje i uznemiravanje uključuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> – nadzor ili praćenje; – uznemiravajući telefonski pozivi; – proizvoljno sudsko ili administrativno uznemiravanje; – agresivne izjave javnih zvaničnika; – drugi oblici pritisaka koji mogu ugroziti sigurnost novinara u obavljanju svog posla. <p>Ove vrste prijetnji ne uključuju mobing i maltretiranje na radnom mjestu.</p> | 8 | <ul style="list-style-type: none"> – Novinar Večernjih novosti, Veliša Kadić, uhapšen je u Nikšiću i u oči mu je isprskan biber sprej tokom izveštavanja sa protesta protiv usvajanja Zakona o slobodi vjeroispovijesti. – Novinarka Nove Pobjede, Ivana Komnenić, prijavila je Odjeljenju bezbjednosti Kotor da je putem Facebook profila primila više poruka uvredljive sadržine, a naknadno je prijavila i da je u svojoj blizini više puta primijetila NN muško lice sa kapuljačom što je kod nje izazvalo osjećaj nesigurnosti. – Novinarka dnevnog lista Vijesti, Jadranka Četković, je podnijela prijavu CB Bijelo Polje jer su na njenom Facebook profilu upućeni uvrijedljivi komentari na njen i račun novinarske kuće Vijesti. – Novinarka Dana, Natalija Mrdak, dobila je prijetnje putem društvenih mreža. Slučaj je prijavljen policiji koja je identifikovala D.P. i podnijela krivičnu prijavu zbog postojanja osnovane sumnje da je počinila krivično djelo ugrožavanje sigurnosti. – Novinar Radio-televizije Crne Gore, Zoran Leković, podnio je prijavu Upravi policije Crne Gore zbog ugrožavanja sigurnosti, uvreda i izlaganju linču putem društvenih mreža. – Novinar Gojko Raičević je priveden i zadržan zato što je objavio vijest da je došlo do eksplozije u zvaničnoj državnoj rezidencijalnoj vili „Gorica” u Podgorici. – Novinar Dražen Živković je priveden i zadržan zato što je objavio vijest da je došlo do eksplozije u zvaničnoj državnoj rezidencijalnoj vili „Gorica” u Podgorici. – Anđela Đikanović je privedena i kasnije odlukom tužilaštva zadržana do 72 sata zbog sumnje da je izvršila krivično djelo izazivanje panike i nereda nakon što je objavila da će na Badnji dan crnogorskoj policiji biti na raspolaganju i 250 pripadnika ROSU – specijalne kosovske jedinice. Vijesti je ubrzo demantovala Vlada Crne Gore. |
| <p>Prijetnje po život i fizičku bezbjednost novinara One mogu uključivati:</p> <ul style="list-style-type: none"> – pozivanje na ubistvo novinara, njihove porodice, prijatelja ili izvora; – pozivanje na nanošenje fizičkih povreda novinarima, prijateljima, porodici ili izvorima. <p>Ove prijetnje mogu biti:</p> <ul style="list-style-type: none"> – počinjene direktno ili putem trećih osoba; – izvršene putem elektronske ili komunikacije licem u lice; – mogu biti implicitne kao i eksplicitne. | 2 | <ul style="list-style-type: none"> – Dopisnik Vijesti, Samir Adrović prijavio je Odjeljenju bezbjednosti Ulcinj da je lice A. C. sa svog Facebook profila na drugi profil poslao poruku-komentar na albanskom jeziku, zbog čije sadržine Adrović osjeća ugroženost za ličnu kao i bezbjednost porodice. – Urednik TV Vijesti, Sead Sadiković, je podnio prijavu CB Bijelo Polje jer je na svom Facebook profilu putem messenger-a primio poruke uvredljivog i prijetećeg sadržaja u periodu od 20-22.03.2020. godine. Povod za to je bio njegov prilog u magazinu „Bez granica” koji se odnosio na populaciju Roma. |
| <p>Stvarni napadi na novinare Ovaj tip napada može uključivati stvarne fizičke ili mentalne povrede, kidnapovanje, upad u kuću/kancelariju, oduzimanje opreme, proizvoljno zadržavanje, neuspjele pokušaje ubistva itd.</p> | 2 | <ul style="list-style-type: none"> – Kamerman TV Vijesti, Drago Matović, podnio je Centru bezbjednosti Budva prijavu protiv nepoznatog radnika obezbjeđenja Opštine Budva zbog grubog izbacivanja iz prostorija. – Novinarka Pobjede, Đurđica Čorić je u Centru bezbjednosti Budva podnijela prijavu jer su je pripadnici obezbjeđenja na grub način izbacili iz zgrade Opštine Budva. |
| <p>Ubistva novinara (u poslednjih 15-20 godina) Tipovi ubistva mogu se odnositi na smrt u unakrsnoj vatri, ubistva, smrt u eksploziji bombe, prebijanje do smrti itd.</p> | 1 | <ul style="list-style-type: none"> – Glavni i odgovorni urednik Dana, Duško Jovanović, ubijen je, a do sada je pronađen samo saizvršilac koji se nalazi u zatvoru. Nije urađeno ništa na otkrivanju nalogodavaca ubistva. |
| <p>Prijetnje i napadi na medijske institucije, organizacije, medijska i novinarska udruženja Stvarni napadi na imovinu medija i organizacija, njihovo osoblje, zaplijenjena oprema, agresivne izjave javnih zvaničnika itd. Takođe, prijetnje i napadi mogu da uključuju neke od gore navedenih kategorija.</p> | 4 | <ul style="list-style-type: none"> – Mojkovčanin Tiodor Jovanović (45) uhapšen je zbog sumnje da je izvršio krivično djelo ugrožavanje sigurnosti na štetu zaposlenih u redakciji i portalu Vijesti. On je u više telefonskih poziva uznemiravao, prijetio i upućivao uvrede zaposlenima u redakciji Vijesti. – Tokom proslave rezultata parlamentarnih izbora u Podgorici, vozilo Javnog servisa Radio-televizije Crne Gore je kamenovano. U vozilu je bio vozač, koji nije povrijeđen. – Novinari portala Antena M dobili su prijetnje putem društvene mreže Facebook od izvjesnog R. K. iz Nikšića. Slučaj je prijavljen policiji. – Redakcija radija Dux dobila je uvredljive poruke putem e-maila sa elementima nacionalne i vjerske mržnje. Policija je, nakon prijave, identifikovala počinioca. |

će sadržine putem Facebook-a. I u ovom slučaju je identifikovan počinitelj, izvjesna D.P., protiv koje je podnijeta krivična prijava zbog ugrožavanja sigurnosti novinarkarke. Naime, ona je, kako se sumnja, novinarki poslala poruku sadržine „Odavno nije smaknut novinar”.⁸⁹ U martu je prijavio, zbog prijetnji koje je dobio putem Facebook-a, podnio i urednik u TV Vijesti, Sead Sadiković. Povod za te prijetnje je bio prilog u njegovoj emisiji „Bez granica”, koji se odnosio na populaciju Roma koji žive u mjestu Rakonje u Bijelom Polju. Identifikovan je počinitelj (A.H. nastanjen u Baru), a nadležno ODT nije prepoznalo u ovom slučaju elemente krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti. Istu ocjenu imalo je ODT u Bijelom Polju u slučaju prijetnji novinarki dnevnog lista Vijesti, Jadranki Četković. Ona je u maju podnijela prijavu jer je dobila uvredljive komentare na svom Facebook profilu koji su se odnosili na nju i na medijsku kuću u kojoj radi, a u vezi objavljenog teksta čiji je ona autor. Naime, prema navodima UP, novinarka je izvještavala o tuči dvije grupe mladih osoba u Bijelom Polju, a majka jednog od učesnika nije bila zadovoljna sa tekstom pa je poslala sporne komentare. Poslednji slučaj tiče se novinara RTCG, Zorana Lekovića koji je u novembru dobio prijetnje i uvrede putem društvenih mreža Facebook i Instagram. On je prijavio izvjesnog V.M. da je izrekao te prijetnje, od kog su uzete izjave. ODT nije prepoznao elemente krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti, a policijski službenici Odjeljenja bezbjednosti Cetinje su protiv V.M. podnijeli zahtjev za vođenje prekršajnog postupka zbog drskog ponašanja i prijetnji na štetu Lekovića.

Januar 2020. godine su obilježila hapšenja tri novinara: bivše novinarkarke i urednice portala FosMedia Anđele Đikanović, urednika portala IN4S Gojka Raičevića i urednika portala Borba Dražena Živkovića, a sve jer su navodno izazivali paniku i nered objavljivanjem lažnih vijesti. Đikanović je privedena i kasnije odlukom tužilaštva zadržana do 72 sata zbog sumnje da je izvršila krivično djelo izazivanje panike i nereda nakon što je objavila da će na Badnji dan crnogorskoj policiji biti na raspolaganju i 250 pripadnika ROSU – specijalne kosovske jedinice. Vijest je ubrzo demantovala Vlada Crne Gore. FOS medija, portal čija je Đikanović i glavna urednica, je oko sat nakon objavljivanja sporne vijesti tu informaciju povukao i izvinio se zbog njenog objavljivanja, a dan kasnije ona je puštena iz pritvora i dozvoljeno joj je da se brani sa slobode. Istog dana, FOS je objavio saopštenje da je Đikanović otpuštena sa mjesta glavne urednice tog portala zbog „ozbiljne profesionalne greške”. U januaru 2021. Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici odbacilo je prijavu Uprave policije podnijetu 05.05.2020. godine protiv Anđele Đikanović. Na isti način ali mjesec dana ranije (decembar 2020.) okončani su i predmeti protiv

Živkovića i Raičevića. Oni su 13.01.2020. godine privedeni i zadržani zato što su objavili vijest da je došlo do eksplozije u zvaničnoj državnoj rezidencijalnoj vili „Gorica” u Podgorici. Policija je kasnije to demantovala ističući da nije bilo eksplozije ali da jeste došlo do određenog kvarta na elektroinstalacijama. Crnogorska policija i tužilaštvo tvrde da su Raičević i Živković, koji su pušteni na slobodu nakon saslušanja, tim tekstom izazvali paniku i nered. Portali na kojima su oni urednici (In4S i Borba) su odmah prenijeli policijski demanti sporne vijesti. U decembra 2020. godine, tužilaštvo je odbacilo krivične prijave protiv Dražena Živkovića i Gojka Raičevića, jer ne postoji sumnja da su izvršili krivično djelo koje im se stavljalo na teret. Četvrti slučaj hapšenja odnosi se na dopisnika Večernjih novosti, Velišu Kadića. U toku protesta zbog usvajanja Zakona o slobodi vjeroispovijesti, koji je u jednom trenutku postao nasilan, Kadić, koji je izvještavao iz Nikšića, uhapšen je i naprskan mu je biber-sprej u lice. Pušten je na slobodu nakon tri sata. Puštanje na slobodu uslijedilo je nakon što su lokalni novinari zatražili pojašnjenje razloga pritvora, a on je hitno ispitan. Kadić je izjavio da policajci nisu upotrijebili silu protiv njega. Kasnije je iz policije saopšteno da je došlo do nesporazuma i pružena mu je medicinska njega.

Zabilježena su dva slučaja fizičkih napada. U junu, prilikom izvještavanja o neredima u lokalnom parlamentu Opštine Budva, privatno obezbjeđenje grubo je izbacilo iz opštinskih prostorija novinarku Pobjede Đurđicu Čorić. Čorić je tom prilikom povrijeđena ruka. Policijski službenici su, po prijavi, identifikovali radnike obezbjeđenja i od njih uzeli izjave. Prema navodima u dopisu UP,⁹⁰ sa sadržinom prijave i spisima predmeta upoznata je tužiteljica u Osnovnom državnom tužilaštvu u Kotoru, koja je ocijenila da u ovom slučaju nema elemenata krivičnog djela. Prijavu zbog napada službenika obezbjeđenja podnio je i snimatelj Televizije Vijesti, Drago Matović.⁹¹ On je prijavu podnio protiv nepoznatog radnika obezbjeđenja u zgradi Opštine Budva zbog grubog izbacivanja iz prostorija Opštine. Policijski službenici su identifikovali radnike obezbjeđenja, prikupili izjave i sve spise dostavili tužiteljki u ODT Kotor, koja ni u ovom slučaju nije prepoznala krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti.

Još uvijek nije razriješeno ubistvo direktora i glavnog i odgovornog urednika lista Dan, Duška Jovanovića koje se desilo 2004. godine. U tom slučaju osuđen je jedino saučesnik, Damir Mandić, i to na 19 godina zatvora. Mandić je tokom 2020. godine tražio uslovni otpust, ali je ta molba odbijena jer se nijesu stekli zakonski uslovi, a vezano za

89 Uprava policije Crne Gore, Dopis broj 215/21-1204/2, od 20.01.2021.

90 Uprava policije Crne Gore, Dopis broj 215/21-1204/2, od 20.01.2021. godine

91 [Safejournalists.net](https://safejournalists.net), „SMCG osudio postupanje prema kameramanu Vijesti”, [Safejournalists.net](https://safejournalists.net), 24.06.2020, pristupljeno: 01.09.2020, <https://safejournalists.net/me/smcg-condemns-treatment-of-vijesti-cameraman/>

bezbjednosnu procjenu Uprave policije.⁹² U međuvremenu je doskorašnji potpredsjednik Vlade i ministar pravde, Zoran Pažin ocijenio da u istrazi ovog ubistva „nijesu svi bili na visini istog zadatka”.⁹³ Slučaj ubistva Duška Jovanovića nalazi se na četvrtom mjestu najstarijih zločina nad novinara u Evropi, koji do danas nijesu rasvijetljeni.⁹⁴

Registrovane su tri prijetnje medijima, a one su se uglavnom odnosile na prijetnje putem društvenih mreža. U septembru je, nakon što su objavljeni rezultati parlamentarnih izbora, Mojkovčanin T.J. u više telefonskih poziva uznemiravao, prijetio i upućivao uvrede zaposlenima u redakciji Vijesti. On je uhapšen zbog sumnje da je izvršio krivično djelo ugrožavanje sigurnosti na štetu zaposlenih u redakciji i portalu Vijesti, a njemu je tužilac odredio zadržavanje do 72 sata. Redakciji radija Dux, putem zvanične e-mail adrese, 15.05.2020. godine, upućena je poruka uvredljive sadržine sa elementima nacionalne i vjerske mržnje. Odgovorni u radiju su slučaj prijavili Upravi policije, koja je identifikovala osobu koja je uputila poruku. Okrivljeni je priveden tužiocu, koji se izjasnio da nema elemenata krivičnog djela, tako je okrivljeni sproveden u Sud za prekršaje zbog uvreda na nacionalnoj i vjerskoj osnovi. Za taj prekršaj može mu biti izrečena novčana kazna od 250 do 1.500 eura ili kazna zatvora do 60 dana. U avgustu su prijavljene i prijetnje koje je primila redakcija portal Antena M. Naime, na Facebook nalogu portala stigla je poruka od R.K. iz Nikšića sadržine: „Debelo ćete ovo platiti”. Poruka se, prema navodima Uprave policije, odnosi na objavljeni tekst portala „Uniformisana grupa usred Podgorice. Ko su oni?“, dok se na fotografiji nalazi 14 lica sa maskirnim uniformama bez vidljivih obilježja sa vatrenim oružjem u rukama. Dodaju da se u tekstu pominje R.K. kao jedna od osoba sa fotografije, kao i komentar da je učesnik litija i da je imao sukob sa policijom. Službenici Uprave policije su ga identifikovali, uzeli izjavu od njega i sa predmetom upoznali nadležnog tužioca, koji je ocijenio da u tom slučaju nema elemenata krivičnog djela koje se goni po službenoj dužnosti.

Kada su u pitanju stvarni napadi na medije, registrovan je jedan i to kada je tokom proslave rezultata parlamentarnih izbora u Podgorici, vozilo Javnog servisa Radio-televizije Crne Gore oštećeno nakon kamenovanja. Vozač je bio sam u autu i nije bio povrijeđen. Ovaj slučaj nije prijavljen policiji, a nalazi se u bazi napada SMCG.

C2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara

Postoje li posebne odredbe u zakonima ili drugi mehanizmi usmjereni na podršku bezbjednosti novinara, offline i online?

Prema dostupnim podacima, tokom 2020. godine nijesu donijeti zakoni ili drugi mehanizmi kojima bi se dodatno podržala bezbjednost novinara. Međutim, rad na slučajevima napada na novinare i imovinu medija od 2019. godine, po odluci UP, sprovodi jedna osoba koja je određena da koordinira svim policijsko–tužilačkim aktivnostima na teritoriji Crne Gore, dok su u svim centrima bezbjednosti određena po dva policijska inspektora kriminalističke policije koji su isključivo za to zaduženi na svojoj teritoriji.

Postoje li mehanizmi za praćenje i izvještavanje o prijetnjama, uznemiravanju i nasilju prema novinarima? Objavljuju li državne institucije podatke o napadima na novinare i nekažnjivosti?

Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova, teritorijalno nadležni centri bezbjednosti postupali su u toku 2020. godine po prijavama u 18 slučajeva.

„Rasvijetljena su sva 4 prijavljena krivična djela, procesuirano je 5 događaja podnošenjem zahtjeva za vođenje prekršajnog postupka zbog izvršenja prekršaja iz Zakona o javnom redu i miru, dok je u 9 prijavljenih događaja, nakon preduzetih policijskih mjera i radnji, nadležni državni tužilac cijenio da se u konkretnim događajima ne stiču elementi krivičnog djela po službenoj dužnosti.”⁹⁵

Državni organi i dalje na zahtjev izdaju podatke o napadima na novinare, dok je evidencija koju imaju zasnovana na zanimanju žrtve napada, te samim tim napad koji oni registruju ne mora biti u vezi sa novinarskim poslom. Jedinu online dostupnu bazu podataka o napadima na novinare i medije vodi Sindikat medija Crne Gore i to na sajtu www.safejournalists.net.

92 [Safejournalists.net](https://safejournalists.net), „Odbijena molba Damira Mandića za uslovni otpust”, [Safejournalists.net](https://safejournalists.net), 10.06.2020, pristupljeno: 01.09.2020, <https://safejournalists.net/me/odbijena-molba-damira-mandica-za-uslovni-otpust/>

93 [Safejournalists.net](https://safejournalists.net), „Pažin: Prilikom istrage ubistva Jovanovića nisu svi bili na visini zadatka”, [Safejournalists.net](https://safejournalists.net), 23.07.2020, pristupljeno: 01.09.2020, <https://safejournalists.net/me/pazin-prilikom-istrage-ubistva-jovanovica-nisu-svi-bili-na-visini-zadatka/>

94 Savjet Evrope, „Ubistvo Duška Jovanovića među najstarijim neriješenim slučajevima”, 01.05.2020, pristupljeno: 05.09.2020, <https://safejournalists.net/me/savjet-evrope-ubistvo-duska-jovanovica-medu-najstarijim-nerijesenim-slucajevima/>

95 Uprava policije Crne Gore, Dopsis broj 215/21-1204/2, od 20.01.2021.

Postoje li dokumenti (protokoli, poslovnici itd.) koje su usvojile državne institucije i koji daju dodatne smjernice vojski i policiji kako postupati prema novinarima?

Tokom 2020. godine održana je jedna radionica, „Evropski standardi u oblasti slobode medija i zaštite novinara” za predstavnike Uprave policije koji se neposredno bave pitanjima napada na novinare i imovinu medija. U pitanju je projekat „Jufrex 2”, a cilj ove radionice bio je usklađivanje medijskog zakonodavnog okvira sa standardima Savjeta Evrope i EU, poštovanje profesionalnog integriteta i bezbjednosti novinara i garantovanje slobode medija. Iz UP su najavili nastavak saradnje u tom projektu, te rad na nacrtu teksta „Registar novinara izloženih riziku”. Usaglašavanje i primjena ovog dokumenta će, kako dodaju, zavisiti od epidemiološke situacije zbog Covid-19.⁹⁶

Prepoznaju li državne institucije napade na novinare kao kršenje slobode izražavanja i krivičnih zakona? Daju li zvaničnici jasne izjave u kojima osuđuju napade na novinare?

Nakon svih ozbiljnijih napada na novinare, predstavnici državnih organa, političkih partija i civilni sektor osude takve događaje, ocjenjujući ih kao napad na slobodu izražavanja. Međutim, javni zvaničnici bi trebalo da odu korak dalje od tih deklarativnih osuda i istraže napade na novinare, što se nažalost ne dešava. I u izvještaju Evropske komisije navodi se da istrage slučajeva napada na novinare, treba da budu prioritet u radu državnih organa. Iz EK očekuju da će nadležni organi pokazati „nultu toleranciju na prijetnje ili napada na medije i treba da se suzdrže od davanja izjava koje ne pogoduju slobodi izražavanja”.⁹⁷

Sarađuju li državne institucije sa novinarskim organizacijama u vezi pitanja bezbjednosti novinara?

Državne institucije i organi zaduženi za ovu problematiku, na zahtjev organizacija civilnog društva, održavaju sastanke i razmjenjuju ideje o bezbjednosti novinara. Ombudsman, Siniša Bjeković, je tokom 2020. godine ukazivao da pritvor novinara „mora uvijek biti samo krajnje nužna mjera u suzbijanju nezakonitih radnji i trajati naj-

kraće moguće vrijeme”.⁹⁸ On je takođe istakao da neriješeni slučajevi ubistva, pokušaja ubistava i napada iz prethodnog perioda, između ostalog, usporavaju „očekivani napredak” u oblasti slobode medija u Crnoj Gori.

U slučajevima elektronskog nadzora, poštuju li državne institucije slobodu izražavanja i privatnost? Koji je najnoviji slučaj elektronskog nadzora nad novinarima?

Novinari i mediji nijesu prijavljivali slučajeve elektronskog nadzora. Međutim, nova vlast u Crnoj Gori je, nakon smjene rukovodećeg kadra Agencije za nacionalnu bezbjednost, objavila da su za vrijeme vladavine Demokratske partije socijalista (DPS) vršene nezakonite mjere tajnog nadzora nad novinarima, političarima i javnim ličnostima⁹⁹. Informacije su dostavili Specijalnom tužilaštvu, koje je formiralo predmet koji je i dalje u fazi izviđaja. Prema dostupnim podacima, tokom 2020. godine dvoje novinara bili su nezakonito praćeni.¹⁰⁰

C3 Odnos pravosuđa prema prijetnjama i nasilju nad novinarima

Postoje li posebna odjeljenja u pravosudnim institucijama posvećeni istragama i procesuiranju prijetnji i nasilja nad novinarima?

Osim specijalnih policijskih timova, istragama napada na novinare bavi se i Komisija za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija. Komisija je i tokom 2020. godine objavljivala izvještaje o radu, a posljednji izvještaj objavljen je u junu 2020. godine i obuhvata zapravo četiri izvještaja tog tijela. Glavni problem i dalje ostaje to što preporuke Komisije nadležni organi ne sprovode u djelo, pa u zaključcima Izvještaja preporučuju Vladi da izvrši ostepenu realizovanih preporuka.¹⁰¹ Iz Komisije preporučuju „nadležnim organima da obezbijede uslove za rad

98 Siniša Bjeković, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 26.02.2021.

99 Srdan Janković, „Tajna služba Crne Gore pod istragom Specijalnog tužilaštva”, Radio Slobodna Evropa, 08.02.2021, pristupljeno: 08.02.2021, <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-specijalno-tuzilastvo-istraga-pracenje-tajna-sluzba/31092088.html>

100 Safejournalists.net, „Pod mjerama nezakonitog tajnog nadzora bili i novinari”, Safejournalists.net, 26.02.2021, pristupljeno: 09.09.2020, <https://bit.ly/3e1Qw5a>

101 Vlada Crne Gore, „Izvještaj o radu Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija, za period od 23.02.2019”, 31.07.2020, pristupljeno, <https://www.gov.me/biblioteka/izvjestaji?query=nasilja&sortDirection=desc>

96 Ibid.

97 Evropska komisija, „Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020”, Brisel: 2020, str. 33, pristupljeno: 27.12.2020, <https://www.eu.me/mn/pregovori-o-pristupanju/dokumenti-pregovori/category/57-izvjestaji-o-napretku>

medija, u kojima novinari treba da budu tretirani dostojanstveno”.¹⁰²

Član Komisije, advokat Dalibor Tomović, ističe da to tijelo još uvijek nije dobilo povratnu informaciju „na koji način su preporuke Komisije korištene u radu tužilaštva i da li su one imale konkretne efekte u istragama”.¹⁰³ | Evropska komisija prepoznala je probleme u radu Komisije, posebno to što i dalje državni organi ne dostavljaju blagovremeno i potpuno informacije.¹⁰⁴

Da li Tužilaštvo i Ministarstvo unutrašnjih poslova pružaju odgovarajuće resurse za pokrivanje istraga o prijetnjama i nasilju nad novinarima? Da li se istrage zločina nad novinarima, uključujući zastrašivanja i prijetnje, sprovode brzo, nezavisno i efikasno?

Iako su Tužilaštvo i Policija oformili timove koji se bave istragama napada na novinare, napredak u ovoj oblasti je i dalje slab i ograničen, a to su prepoznali i u Evropskoj komisiji. Istrage traju dugo, a stari slučajevi, poput ubistva Duška Jovanovića, glavnog i odgovornog urednika lista Dan, ili pokušaja ubistva novinarka Olivera Lakić, i dalje nijesu riješeni. Veliki prijetnja i dalje ostaje mogućnost zastare pojedinih slučajeva.

Postoje li mjere zaštite koje se pružaju novinarima kada su neophodne kao odgovor na realne prijetnje njihovoj fizičkoj bezbjednosti?

Prema dostupnim podacima, dva novinara dobila su policijsku zaštitu. Ne postoje posebna dokumenta u vidu pravilnika ili uputstva u slučajevima napada na novinare.

Da li se u slučajevima konačnih presuda sankcije izriču samo počiniocima ili i podsrekačima/nalogodavcima?

Ni tokom 2020. godine ni jedan slučaj napada na novinare nije dobio pravosnažni sudski epilog. Advokat Dalibor Tomović, koji je član Komisije za istrage napada na novinare, istakao je da u predmetima ubistva Duška Jovanovića, pokušaja ubistva Tufika Softića, ranjavanja i pripremanja ubistva Olivera Lakić nema još nikakvih pomaka. Međutim, dodaje da „obeshrabruje i to što je bivši ministar pravde Zoran Pažin kazao da je sve manje na-

de da će doći do otkrivanja izvršioca ubistva na Duška Jovanovića i pokušaja ubistva na Tufika Softića, te da su zastarala i krivična djela, ukoliko bi se utvrdilo da ih je neko od državnih službenika počinio u vezi sa radom na ovim predmetima”.¹⁰⁵ Tomović ističe da je sudska praksa takva da su do sada kažnjavani samo izvršiocima napada na novinare i/ili njihovu imovinu, dok su nalogodavci rijetko procesuirani.¹⁰⁶

Prema riječima direktorice nevladine organizacije Akcija za ljudska prava (HRA), Tee Gorjanc-Prelević, slučaj Olivera Lakić posebno pokazuje zabrinjavajući nivo neozbiljnosti i neformalnosti po pitanju zaštite bezbjednosti ugroženih novinara. Naime, ona smatra da iako je Specijalno državno tužilaštvo (SDT) povjerovalo svjedočniku koji je svjedočio da se prošle godine u zatvoru licitiralo za atentat na Oliveru i to svjedočenje uvrstilo u optužnicu, sama Olivera Lakić o tome nije zvanično obaviještena, niti je urađena procjena njene bezbjednosti. Nakon što je HRA uzbunila javnost, Lakić je dobila „poluzvanično” obavještenje da policija to ima u vidu, da se „nekako” stara o njenoj bezbjednosti i dok se radi na procjeni bezbjednosti. Gorjanc-Prelević napominje da ozbiljna država tako ne bi smjela da postupa, već bi morala, prije svega, da razriješi sve prethodne slučajeve napada na novinare, uključujući i slučaj ranjavanja Olivera Lakić iz 2018. godine, kao i da ozbiljno pristupa zaštiti bezbjednosti ugroženih novinara od daljih napada.

Da li institucije organizuju odgovarajuće obuke za policiju, tužioce, advokate i sudije u vezi sa zaštitom slobode izražavanja i novinarima? Organizuju li ove treninge u saradnji sa udruženjima novinara?

„Sve to je u Crnoj Gori do te mjere zakazalo, i toliko nedostaje povjerenja u nadležne institucije, da bi posle svega samo heroji možda mogli da se usude da upere prst u neko osinje gnezdo, znajući da posle toga ni na koga neće moći da se oslone, ni na tužilaštvo, ni na sud, ni na policiju. Problem je najveći u tome da, ako hoćete stvarno da riješite napad na novinara, morate da otkrijete i cijelu pozadinu, uključujući odgovorne za aferu o kojoj je novinar pisao. To do danas ni policija ni tužilaštvo u Crnoj Gori nisu bili spremni da rade.”¹⁰⁷

Edukacija policijskih službenika i zaposlenih u tužilaštvu uglavnom se odvija kroz Jufrex projekat, u kome učestvuju i organizacije koje se bave zaštitom prava medijskih radnika.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Dalibor Tomović, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 28.01.2021.

¹⁰⁴ Evropska komisija, „Izveštaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020”, Brisel: 2020, str. 33, pristupljeno: 27.12.2020, <https://www.eu.me/mn/pregovori-o-pristupanju/dokumenti-pregovori/category/57-izvijestaji-o-napretku>

¹⁰⁵ Dalibor Tomović, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 28.01.2021.

¹⁰⁶ „Posebno je nekažnjivost nalogodavaca izražena u slučajevima napada na život i tijelo novinara.” Dalibor Tomović, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 28.01.2021.

¹⁰⁷ Tea Gorjanc-Prelević, intervjuisala Bojana Laković-Konatar, 20.01.2021.

Tabela 3. Hronika sudskih slučajeva protiv novinara

| Godina | 2016. | 2017. | 2018. | 2019. | 2020. |
|--|--|---|--------------------|---|--|
| Slučaj | | | | | |
| 1. Jovo Martinović – uhapšen je 23.10.2015. i boravio je u pritvoru 15 mjeseci, zbog sumnji da je dio međunarodne grupe koja se bavila švercom droge. | I pored više zahtjeva advokata da Martinoviću bude dozvoljeno da se brani sa slobode, on je i dalje u pritvoru. Pola godine je bio pritvoren bez optužnice. Suđenje je počelo krajem septembra | Martinović je 04.01. pušten iz pritvora i nakon 15 mjeseci boravka u pritvoru dozvoljeno mu je da se brani sa slobode. | Suđenje je u toku. | U januaru je Viši sud u Podgorici osudio Martinovića na 18 mjeseci zatvora presuda je prvostepena i dozvoljena je žalba. U oktobru 2019. godine Apelacioni sud Crne Gore ukinuo je osuđujuću presudu. Presuda je, kako je saopšteno iz suda, ukinuta i saoptuženoj Branki Stanišić koja je bila osuđena na godinu i tri mjeseca zatvora, pa će njima pred Višim sudom biti ponovo suđeno. | U septembru je, nakon 10 mjeseci, okončan ponovljeni postupak koji se protiv novinara Jova Martinovića vodi u Višem sudu u Podgorici. Vijeće sudija Višeg suda, na čelu sa sutkinjom Vesnom Pean, ponovo je donijelo optužujuću presudu i Martinovića osudilo na godinu dana zatvora zbog učestvovanja u švercu narkotika, dok je oslobođen optužbi za članstvo u kriminalnoj organizaciji. |
| 2. Gojko Raičević – napadnut je dva puta od strane policije u periodu od 17-24.10.2015, kada su u toku bili protesti opozicionog Demokratskog fronta o kojima je on izvještavao. | -Raičević podnio je tužbu protiv Mini-starstva unutrašnjih po-slova, tražeći da mu se na ime nematerijalne štete is-plati 75.000 eura zbog tor-ture koju je pretrpio u tri navrata od strane službenika policije. – Suđenje počelo u aprilu. | Osnovni sud je donio presudu u korist Raičevića u kojoj se utvrđuje da je bio podvrgnut postupanju koje je zabranjeno članom 3 Konvencije o ljudskim pravima. Po presudi država, odnosno Ministarstvo unutrašnjih poslova, na osnovu naknade nematerijalne štete treba da Raičeviću isplati iznos od 6.000 eura. | | | Osnovni sud u Podgorici presudio je u korist novinara Raičevića, te će država Crna Gora biti u obavezi da mu usplati 5.000 eura na ime nematerijalne štete nastale zbog nedjelotvorne istrage napada. I Viši sud u Bijelom Polju donio je odluku kojom se žalba države Crne Gore, odnosno zastupnika imovinsko-pravnih interesa, odbija kao neosnovana, a potvrđuje presuda Osnovnog suda u Podgorici. |
| 3. Vladimir Otašević – primio je prijetnje smrću prilikom razgovora sa sagovornikom – bratom premijera Duška Markovića – Velizarom Markovićem, 11.09.2017. godine. | | – Brat predsjednika Vlade Crne Gore Duška Markovića, Velizar Marković, uputio je novinaru dnevnog lista Dan Vladimiru Otaševiću prijetnje smrću u telefonskom razgovoru, 11.09.2017. godine. – Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici odbacilo je krivičnu prijavu protiv Velizara Markovića, jer je nakon is-tražnih radnji utvrdilo da pri-jetnje koje je Marković uputio Otaševiću ne predstavljaju ni-jedno krivično djelo. | | | |

| Godina | 2016. | 2017. | 2018. | 2019. | 2020. |
|---------------|---|---|---|---|-------|
| Slučaj | | | | | |
| | <p>4. Sead Sadiković – kome je 01.04.2018. godine eksplozivna naprava aktivirana ispred kuće u Bijelom Polju.</p> | | <p>Ispred kuće novinara Seada Sadikovića, u Bijelom Polju, aktivirana je 01.04. eksplozivna naprava. U eksploziji je oštećen automobil koji ne pripada Sadikoviću i njegovoj porodici. Policija je već u ponedjeljak 02. 04. identifikovala i privela osumnjičene, Ilhana i Hilma Pepića iz Rožaja. Nakon dvadesetak dana, sudija Osnovnog suda u Bijelom Polju Dragan Mrdak izrekao je presudu Pepićima zbog izvršenja krivičnog djela „nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija” u sticaju sa ugrožavanjem sigurnosti. Ilhan je osuđen na sedam, a Hilma na četiri mjeseca zatvora. Sumnja se da je motiv za ovaj napad bio narušavanje ugleda člana njihove porodice, Husnije Pepića sa kojim je Sadiković ranije imao intervju u svojoj emisiji „Bez granica”.</p> | | |
| | <p>5. Olivera Lakić – ranjena je 08.05. 2018. oko 21 sat ispred zgrade u kojoj živi, na bulevaru Svetog Petra Cetinjskog u Podgorici.</p> | <p>– Novinarka Olivera Lakić ranjena je 08.05. oko 21 sat ispred zgrade u kojoj živi, na bulevaru Svetog Petra Cetinjskog u Podgorici. Lakićevu je, na istom mjestu na kojem je pretučena prije šest godina, sačekao muškarac koji joj je pucao u nogu. Kada je ranjena pala na pločnik, vidjela je da bježe još najmanje dva muškarca.</p> | <p>Devet mjeseci nakon pokušaja ubistva Olivera Lakić, iz crnogorske Uprave policije objavili su da su rasvijetlili taj slučaj ali i dalje nije jasno na osnovu čega je utvrđeno da je Podgoričanin Filip Bešović pratio i pucao u novinarku. Nije saopšteno ni iz kojih motiva je ona bila meta kriminalne grupe kojoj Bašović navodno pripada.</p> | <p>U decembru je javnost saznala da je planiran novi atentat na novinarku Oliveru Lakić. Sve se, prema svjedočenju svjedoka saradnika u predmetu protiv kriminalne grupe, koju čine 23 osobe okrivljene za planiranje i izvršenje više teških krivičnih djela, odvijalo iza zidina spušskog zatvora a za „micanje” Lakić nudio je od 150.000 do 200.000 eura. Specijalni državni tužilac Saša Čadenović saopštio je da su uhapšena dvojica osumnjičenih za planiranje ubistva novinarku Olivera Lakić, dok se ostali nalaze u zatvoru. Potvrdio je da je ta grupa osumnjičena i za pokušaj ubistva Olivera Lakić u maju 2018. godine.</p> | |

| Godina | 2016. | 2017. | 2018. | 2019. | 2020. |
|---------------|--|-------|--|-------|--|
| Slučaj | | | | | |
| | 6. Vladimir Otašević – fizički je napadnut u decembru 2019. godine kada je u jednom podgoričkom tržnom centru pokušao da fotografiše kontroverznog biznismena u društvu osnovnog državnog tužioca. | | Novinar Dana Vladimir Otašević je u tržnom centru Delta pokušao da fotografiše biznismena Zorana Bećirovića u društvu višeg državnog tužioca Miloša Šoškića, kada ga je napao Bećirovićev tjelohranitelj – udario ga, prijetio mu i vrijeđao ga. Novinar tvrdi da je tužilac cijelo vrijeme mirno posmatrao napad na njega. – Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici odbacilo je krivičnu prijavu, jer Mijatovićeve radnje „ne sadrže bitne elementa bića tog krivičnog djela, kao ni bilo kog drugog krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti”. | | Punomoćnik biznismena Zorana Čoća Bećirovića i njegovog tjelohranitelja Mladena Mijatovića, advokat Branko Čolović, podnio je krivičnu prijavu protiv Otaševića, kojem stavlja na teret krivična djela lažno prijavljivanje i davanje lažnog iskaza. Osnovni sud u Podgorici je 23.10. 2020. godine odbio optužni predlog podnesen 1.10.2020. godine protiv Otaševića zbog krivičnog djela lažno prijavljivanje iz člana 388 stav 1 Krivičnog zakonika i krivičnog djela davanje lažnog iskaza iz člana 389 stav 1 KZCG. Po mišljenju prvostepenog suda, nema dokaza da je Otašević osnovano sumnjiv da je učinio krivična djela koja mu se stavlja na teret. |

Zaključci i preporuke

Sloboda izražavanja je i dalje u praksi ograničena, a proces donošenja medijskih zakona traje dugo. Nakon što su krovni medijski zakoni (Zakon o RTCG) usvojeni u avgustu, krajem godine nova Vlada najavila je da će ući u proces konsultovanja javnosti povodom ovih zakona, ali i Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama koji tek treba da bude usvojen. Hakerski napadi, kao vid ograničavanja slobode izražavanja na internetu, bili su posebno prisutni na dan izbora. Vlada je tokom 2020. pomogla medije sa oko 2.5 miliona eura, u cilju otklanjanja posljedica pandemije Covid-19, što je pohvalno, ali je neophodno kontrolisati način trošenja tog novca. Potrebno je osloboditi Agenciju za elektronske medije (AEM) i Javni servis od političkog uplitanja u njihov rad. Istraživanje Sindikata medija Crne Gore pokazalo je da i dalje postoji veliki broj tužbi zbog povrede prava ličnosti ali da, nasuprot brojnim ranijim navodima, medije najviše tuže građani i drugi mediji/novinari. Od medija je u ovim tužbama za 10 godina traženo preko tri miliona eura. Politički pluralizam u medijima može se reći da postoji na papiru, jer u praksi svaki medij ima svoje favorite na političkoj sceni. Izbori su još jednom pokazali nedostatak autorskog i istraživačkog novinarstva. Zaštita izvora informacija bila je glavna tema zbog koje je kritikovan novi ZoM, jer se novim odredbama prema riječima medijske zajednice omogućava ograničavanje slobode izražavanja. Velika očekivanja postoje od Fonda za podsticanje pluralizma i raznolikosti medija, ali je neophodno podzakonskim aktima regulisati dodjeljivanje novca iz ovog Fonda. Očekuje se da dođe do izmjena Zakona o slobodnom pristupu informacijama, kojim bi se ograničavala samovolja državnih organa koji, po trenutnom zakonskom rješenju imaju veliku slobodu da odrede šta se može smatrati tajnom.

I dalje ne postoje precizni podaci o broju novinara, pa se i dalje barata sa zastarjelim podacima prema kojima u Crnoj Gori radi oko 800 novinara. Poslednji podaci MONSTAT-a

pokazuju da nije došlo do promjena broja zaposlenih u medijskom sektoru, dok je istovremeno došlo do značajnog povećanja broja registrovanih medija kojih sad ima 193. Ekonomski položaj novinara i drugih medijskih radnika nije se bitnije promijenio tokom 2020. godine, pa oni rade u veoma nesigurnom okruženju, sa kašnjenjima zarada, uz pritiske, neplaćeni prekovremeni i rad u toku praznika, istovremeno pokrivajući više radnih mjesta. To je posebno bilo vidljivo tokom rada u vrijeme pandemije Covid-19, kada su gotovo svi mediji dozvolili zaposlenima da rade od kuće. Oni koji su radili od kuće radili su i duže od osam sati, njihov porodični i privatni život trpio je posljedice jer su stalno morali da budu dostupni. Sa druge strane, mali broj onih koji je radio iz redakcija bio je preopterećen i radili su često i bez slobodnih dana. Sloboda rada u medijima nije se bitnije mijenjala: svi mediji i dalje imaju poželjne sagovornike u zavisnosti od preferencija i uređivačke politike medija, što utiče na sve izraženiju samocenzuru kod novinara. I Javni servis-RTCG u centralnim informativnim emisijama pokazivao je visok stepen pristrasnosti, a sagovornici otkrivaju da postoje i pritisci na zaposlene kako bi izvještavali na „poželjan“ način. Neprofitni mediji u Crnoj Gori nijesu razvijeni u dovoljnom obimu. Iako otvorene cenzure nema, ili se o njoj ne govori, samocenzura je sve izraženija i novinari u nesigurnom ekonomskom okruženju su prinuđeni da izvještavaju na poželjan način kako ne bi izgubili posao. Sagovornici su ukazivali i na izraženije pritiske i uticanje na izbor sagovornika i tema prilikom predizborne kampanje. Iako mediji i novinari deklarativno poštuju etička načela i Kodeks novinara Crne Gore, i dalje se građani najčešće žale na kršenje načela i Kodeksa, koje se odnosi na tačnost. Iako bi Fond za posticanje pluralizma i različitosti medija trebalo da ojača samoregulatorne mehanizme, postoji bojazan da će ipak biti favorizovana eksterna samoregulatorna tijela. Iako se novinarstvo i dalje opaža kao „ženska profesija“, novinarkе su i dalje te koje se javljaju sa terena dok prema riječima sagovornica ključne emisije i dalje uređuju i vode muškarci. Sagovornice su istakle i da ih posebno ograničava usklađivanje profesionalnih i porodičnih obaveza.

Po pitanju bezbjednosti novinara nije došlo do velikih promjena: ključni slučajevi napada na novinare i dalje nijesu riješeni, jedini slučaj ubistva novinara nije u potpunosti rasvijetljen a napadi na novinare smatraju se gotovo normalnom pojavom. Nakon malog broja napada u 2019. godini, došlo je do višestrukog povećanja broja napada 2020. godine kada je registrovano 16 slučajeva prijetnji, napada i hapšenja novinara. Najveći broj ovih slučajeva desio se u prvoj polovini godine, u vrijeme uzavrele atmosfere zbog usvajanja Zakona o slobodi vjeroispovijesti. Od ukupnog broja registrovanih napada, najveći broj njih se desio online – putem društvene mreže Facebook, a neki od njih preselili su se i u realni svijet. Nažalost, 2020. godinu obilježio je i trend hapšenja novinara zbog „širenja panike i nereda“. Državni organi, u prvom redu tužilaštvo, i dalje ne dostavljaju Komisiji za istrage napada na novinare tražena dokumenta, što otežava rad ovog tijela. Državni zvaničnici deklarativno osuđuju napade na novinare i medijske radnike, ali se ništa značajno nije desilo po pitanju istraga postojećih slučajeva. Nijesu usvojeni posebni dokumenti kojima se propisuje način rada policije i tužilaštva u slučajevima napada na novinare, a nije poznato ni što su posebni policijski timovi, formirani tokom 2019. godine, postigli u slučajevima istraga napada na novinare.

Deklarativno podržavanje slobode izražavanja i slobode medija nije dovoljno i potrebno je da sama medijska zajednica, ali i država u cjelini učine dodatne napore kako bi se situacija popravila. Postojeća zakonska rješenja nude brojne pozitivne odredbe kojima bi se mogao unaprijediti položaj novinara u Crnoj Gori, ali je neophodna dosljedna primjena. Neophodno je jačati položaj novinara i medija u društvu, kroz jačanje solidarnosti u medijskoj zajednici, nasuprot postojećoj polarizaciji i netrepljivosti, koja se ogleda i u ekonomskom iscrpljivanju medija i novinara tužbama zbog povrede prava ličnosti koje podnose kolege iz drugih medija. Unapređenje ekonomskog položaja novinara i drugih medijskih radnika mora biti prioritet medija, koji su i pored obimne pomoći države odlučili da zadrže iste plate za zaposlene uprkos povećanom obimu posla. Novinari ističu da je 2020. godina bila jedna od najtežih za rad. Bezbjednost novinara ponovo je ugrožena čemu svjedoči sve veći broj napada na novinare, koji je četiri puta veći nego prethodne godine. Zabrinjava sloboda građana da novinarima prijetе putem društvenih mreža. Nepostojanje saradnje između državnih organa i Komisije za istrage napada na novinare pokazuje slabu političku volju da se riješe neki od najozbiljnijih napada na novinare.

PREPORUKE

- Imajući u vidu novu raspodjelu snaga u parlamentu trebalo bi početi sa lobiranjem za izmjenama Zakona o medijima kako bi se u novi tekst uvrstilo sve ono što 2020. nije našlo mjesto u Zakonu, a za šta postoje argumenti da bi trebalo i da bi dovelo do povećanja nivoa slobode medija u Crnoj Gori i slobodi i kvalitetu rada zaposlenih u medijima. Paralelno sa ovom aktivnošću treba uložiti napor u praćenje primjene odredaba Zakona o medijima ali i predstavljanja novina i povoljnosti koje garantuje zaposlenima.
- Potrebno je pratiti donošenje podzakonskih akata kojima će se preciznije urediti način raspodjele i trošenja novca iz novoosnovanog Fonda za pluralizam medija kao i kasnije konkurse i način na koji će novac biti raspoređen. U pitanju je posao koji će po prvi put biti realizovan i podrazumijeva raspodjelu značajnog iznosa državnog novca koji će biti podijeljen privatnim medijima, zato je monitoring tog procesa od izuzetnog značaja.
- Novi Zakon o nacionalnom javnom emiteru je takođe novi i treba pratiti njegovu primjenu i efekte.
- Primanja zaposlenih u medijima kao i slobode unutar redakcija ostaju na jednako niskom nivou iz godine u godinu. Jedan od načina da se prevaziđe takvo stanje je donošenje novog granskog kolektivnog ugovora. Stoga je preporuka da se počne sa aktivnostima u tom pravcu kako bi se na taj način ponovo aktuelizovala ta tema sa poslodavačkim udruženjem koje zastupa interese vlasnika medija.
- Izmjene Zakona o medijima bi mogle da donesu poboljšanje i na polju smanjenja cenzure i samocenzure i da oslobodi novinare pritiska vlasnika medija, što sada predstavlja jedan od najvećih uzroka te pojave kod crnogorskih novinara/ki. Ukoliko bi se tokom rada na izmjenama Zakona našla kvalitetna rješenja koja bi smanjila pritisak na medije ukupna atmosfera u medijima bi se poboljšala.
- Neophodno je raditi i na promociji etičkih načela kako bi se povećao nivo profesionalizma u medijima i smanjio broj tužbi za povredu časti i ugleda u kojima su tuženi novinari/novinarke i mediji.
- Država je u 2020. ne tretirajući to kao državnu pomoć, u više navrata pomagala medijima sa više miliona eura. Potrebno je insistirati na povećanju transparentnosti trošenja tog novca i ponoviti inicijativu da se u raspodjeli pomoći zbog pandemije ne zaborave ni zaposleni u medijima koji su i naizloženi i odrađuju najveći dio posla.
- Smjena vlasti na nacionalnom nivou prilika je i da se promijeni odnos policije, ali i tužilaštva i sudova, prema slučajevima napada na novinare, novinarke i medije. Znak dobre volje nove vladajuće većine u Skupštini bi mogao biti izmjene Krivičnog zakonika Crne Gore i uvođenje novih krivičnih djela kojima bi napadači na novinare/ke oštrije kažnjavali. Za očekivati je da takve kazne obeshrabre napadače na novinare. Ovo bi naročito dobro bilo za sva buduća djela koja će se, eventualno, desiti, a naročito jer nema naznaka da će se neko od starijih krivičnih djela riješiti, čega su i vladajuće strukture svjesne, pa je prilika da se uradi nešto za budućnost kako se opet ne bi došlo u istu situaciju. Preporuka je da se počne sa lobiranjem za izmjene Krivičnog zakonika i da se aktuelizuju raniji predlozi koji bi zaštitili zaposlene u medijima po uzoru na službena lica.

